

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему **«РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ
СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконав: студент

II року навчання ОР Магістр

групи МВ–2м

спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Слободян Володимир Романович

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, завідувач
кафедри міжнародних відносин
Стецюк Н.М.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин
Дерещук Т.М.

Допущено до захисту:

«___» _____ 2025 р

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	8
1.1. Теоретичні засади аналізу міжнародних конфліктів: поняття, сутність, типологія та провідні наукові підходи.....	8
1.2. Роль міжнародних організацій у системі колективної безпеки: еволюція, механізми та інструменти врегулювання конфліктів.....	16
Висновки до розділу.....	23
РОЗДІЛ II. РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У УПРАВЛІННІ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.....	25
2.1. Формування системи підтримання миру ООН: історичні передумови, мандат та еволюція миротворчої діяльності.....	25
2.2. Інституційні механізми врегулювання конфліктів у системі ООН: роль Ради Безпеки та діяльність спеціалізованих агентств.....	31
Висновки до розділу.....	35
РОЗДІЛ III. РЕГІОНАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	38
3.1. Європейські та євроатлантичні механізми безпеки: роль ЄС і НАТО у врегулюванні міжнародних конфліктів.....	38
3.2. Регіональні моделі запобігання та врегулювання конфліктів поза Європою: досвід Африканського Союзу, ОБСЄ, АСЕАН та інших структур.....	46
Висновки до розділу.....	52
РОЗДІЛ IV. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ.....	54
4.1. Трансформація характеру сучасних конфліктів і проблеми міжорганізаційної координації.....	54
4.2. Вплив недержавних акторів та необхідність реформування міжнародних організацій у відповідь на нові виклики.....	61
Висновки до розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система міжнародних відносин характеризується високим рівнем конфліктності та нестабільності. Після завершення холодної війни світ не став більш безпечним – навпаки, зросла кількість внутрішніх конфліктів, гібридних загроз, терористичних атак і регіональних війн. В умовах глобалізації будь-який збройний або політичний конфлікт має потенціал вийти за межі національних кордонів і вплинути на міжнародну безпеку.

У цих умовах міжнародні організації – як універсальні, так і регіональні – відіграють ключову роль у запобіганні, врегулюванні та постконфліктній стабілізації. Їхня діяльність визначає ефективність колективної безпеки, розвиток миротворчих механізмів і формування нових стандартів міжнародного права. Саме тому дослідження ролі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів є надзвичайно актуальним для розуміння сучасної системи міжнародної безпеки.

Метою магістерської роботи виступає аналіз ролі міжнародних організацій у процесі врегулювання міжнародних конфліктів, виявлення їхніх основних механізмів дії, досягнень та обмежень у сучасному середовищі безпеки.

Для досягнення мети сформульовано наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні підходи до розуміння природи сучасних міжнародних конфліктів та ролі міжнародних організацій у їх запобіганні, врегулюванні й постконфліктному відновленні;
- охарактеризувати міжнародно-правові засади діяльності міжнародних організацій у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки, зокрема на основі Статуту ООН, міжнародного гуманітарного права та установчих актів регіональних організацій;

- дослідити інституційні механізми та інструменти врегулювання конфліктів, що застосовуються ООН, Європейським Союзом, НАТО, ОБСЄ та Африканським Союзом;
- проаналізувати практику участі міжнародних організацій у врегулюванні сучасних конфліктів на основі конкретних кейсів миротворчих, цивільних і гібридних місій;
- визначити основні виклики та обмеження ефективності діяльності міжнародних організацій у сучасному безпековому середовищі, зокрема в умовах гібридних загроз, кіберконфліктів і політизації міжнародних інституцій;
- окреслити перспективи трансформації ролі міжнародних організацій у системі глобальної та регіональної безпеки й сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності їх участі у врегулюванні конфліктів.

Об’єктом дослідження є міжнародні конфлікти як явище системи міжнародних відносин.

Предмет дослідження – діяльність міжнародних організацій у процесах запобігання, врегулювання та постконфліктного відновлення.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс методів, зокрема загально-наукові та конкретно-наукові. Історичний метод використовувався для аналізу еволюції міжнародних організацій; системний підхід – для розгляду їхньої ролі у структурі міжнародної безпеки; порівняльний аналіз – для зіставлення підходів різних організацій до розв’язання конфліктів; метод кейс–стаді – для вивчення конкретних прикладів миротворчих і стабілізаційних місій.

Джерельну базу дослідження становить комплекс нормативно-правових актів, офіційних документів міжнародних організацій, наукових праць українських і зарубіжних авторів, аналітичних звітів та статистичних матеріалів, що в сукупності дозволяє всебічно проаналізувати роль міжнародних організацій у врегулюванні сучасних конфліктів, а також визначити основні виклики й перспективи їхньої діяльності.

Першу групу джерел складають міжнародно-правові документи універсального та регіонального характеру, які формують нормативну основу діяльності міжнародних організацій у сфері підтримання миру та безпеки. До них належать Статут Організації Об'єднаних Націй, положення щодо повноважень Ради Безпеки ООН, Женевські конвенції 1949 року та Додатковий протокол I 1977 року, що визначають міжнародно-правові стандарти захисту цивільного населення та регулювання збройних конфліктів. Важливе значення мають також резолюції Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН, зокрема щодо співпраці між ООН і Африканським Союзом, а також документи, присвячені реформуванню миротворчої діяльності, включно з «Доповіддю Брахімі» та доктриною UN Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines (Capstone Doctrine).

Другу групу становлять установчі та стратегічні документи регіональних міжнародних організацій, передусім Європейського Союзу, НАТО, ОБСЄ та Африканського Союзу. Серед них ключове місце посідають Договори ЄС (Маастрихтський, Амстердамський, Лісабонський), «Стратегічний компас з безпеки та оборони» ЄС 2022 року, стратегічні концепції НАТО (1991, 1999, 2022 рр.), Віденський документ ОБСЄ з заходів довіри та безпеки, а також Установчий акт Африканського Союзу. Окрему увагу в дослідженні приділено матеріалам щодо спільних і гібридних місій (UNAMID, AMISOM, ATMIS), що дозволяє простежити еволюцію моделей міжорганізаційної взаємодії у сфері врегулювання конфліктів.

Третю групу джерел складають національні нормативно-правові акти України, які відображають участь держави у міжнародних безпекових процесах та взаємодію з міжнародними організаціями. Це, зокрема, закони України «Про боротьбу з тероризмом», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Стратегія кібербезпеки України, а також офіційні матеріали Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони України щодо співпраці з НАТО та участі у миротворчих операціях ООН.

Важливу складову джерельної бази становлять наукові праці з теорії міжнародних відносин і конфліктології. Теоретичні підходи до аналізу ролі міжнародних організацій представлені класичними працями Г. Морґентау, К. Волца, Дж. Міршаймера, Р. Кеохейна та Дж. Нає, А. Вендта, а також роботами М. Дойла та П. Валленстіна, присвяченими ліберальним підходам і врегулюванню конфліктів. Вони формують методологічну основу дослідження й дозволяють пояснити як обмеження, так і потенціал міжнародних організацій у системі глобальної безпеки.

Значне місце в роботі займають праці українських дослідників, зокрема М. Капітоненка, Г. Перепелиці, В. Філіпчука, О. Балацької, які аналізують природу сучасних конфліктів, роль міжнародних та недержавних акторів, а також специфіку миротворчої діяльності в умовах російсько-українського конфлікту. Окрему увагу приділено дослідженням, присвяченим участі громадянського суспільства та волонтерських ініціатив у постконфліктному відновленні.

Окрему аналітичну цінність мають міжнародні статистичні та аналітичні ресурси, зокрема матеріали SIPRI, Uppsala Conflict Data Program (UCDP), щорічники з міжнародної безпеки та офіційна статистика миротворчих операцій ООН. Вони забезпечують емпіричну основу для аналізу динаміки сучасних конфліктів і оцінки ефективності діяльності міжнародних організацій.

Загалом, ступінь наукової розробки теми можна оцінити як достатньо високий: у науковій літературі ґрунтовно висвітлено теоретичні підходи до розуміння конфліктів і миротворчості, нормативно-правові засади діяльності міжнародних організацій, а також окремі практичні кейси їх участі у врегулюванні криз. Водночас подальшого наукового осмислення потребують питання ефективності міжорганізаційної координації, впливу гібридних і кіберзагроз на механізми врегулювання конфліктів, а також трансформація ролі міжнародних організацій в умовах зміни глобального безпекового середовища, що зумовлює актуальність і наукову новизну даного дослідження.

Практичне значення результатів. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі а також у практичній діяльності державних і міжнародних інституцій, що займаються питаннями безпеки та врегулювання конфліктів.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення дослідження апробовано в доповіді на звітній науковій конференції студентів університету за 2024 р. (м. Івано-Франківськ, 2025).

Особистий внесок в розроблені теми представлений в електронному збірнику студентських наукових робіт *Artis Diplomaticae*. Випуск 5. 2025.

Структура роботи: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1. Теоретичні засади аналізу міжнародних конфліктів: поняття, сутність, типологія та наукові підходи

У сучасній науці міжнародних відносин поняття міжнародного конфлікту визначається як зіткнення інтересів і цілей держав та інших акторів міжнародної системи, що мають несумісний характер і призводять до напруженості або насильства.

Згідно з визначенням Упсальської програми даних про конфлікти (UCDP), (проекту Упсальського університету у Швеції) озброєний державний конфлікт – це «оспорювана несумісність щодо уряду та/або території, де застосування збройної сили між двома сторонами (з яких принаймні одна – уряд держави) призводить щонайменше до 25 бойових смертей у календарному році» [67].

Порогові значення 25 і 1000 смертей дозволяють розрізнити конфлікт та війну: якщо кількість бойових смертей перевищує 1000 у рік, конфлікт класифікують як війну [67].

Рівень глобальної безпеки у 2022 році суттєво знизився порівняно з ситуацією десятирічної давнини. Причиною цього є не лише повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року та подальша війна, хоча саме вона закономірно опинилася в центрі міжнародної уваги. Кількість збройних конфліктів у світі зростає: якщо у 2010 році їх було менше трьох десятків, то у 2022 році активні бойові дії зафіксовано вже у 56 державах. Паралельно збільшуються й військові видатки – у 2022 році вони досягли приблизно 2,2 трлн доларів США і продовжують зростати [57].

Сутність міжнародного конфлікту полягає не лише у факті збройного зіткнення, а у несумісності цілей сторін – боротьбі за владу, територію, вплив або ресурси. Теорія конфлікту, запропонована Й. Галтунгом, також має значний вплив. Він трактує конфлікт як природну частину суспільного життя, що може мати не лише негативний характер, а й позитивний, оскільки здатний стимулювати подолання несправедливості. Головним завданням, за Й. Галтунгом, є не уникнути конфлікту повністю, а забезпечити його конструктивне, а не руйнівне вирішення. Для цього він створив так званий конфліктний трикутник – інструмент аналізу ситуації. На його вершині знаходиться поведінка учасників конфлікту, яка є найпомітнішою. Натомість взаємини та глибинні суперечності – у тому числі культурні установки, уявлення та моделі мислення – можуть бути неусвідомленими самими сторонами на початку. Завдання полягає в тому, щоб у процесі уважного діалогу виявити та змінити ці установки, які перешкоджають й таким чином дійти до творчого, взаємовигідного результату. При цьому Й. Галтунг наголошує, що конфлікти неможливо «усунути назавжди» – можна лише трансформувати їх. Така трансформація передбачає конструктивні зміни не лише в самій суті суперечності, а й у взаєминах між учасниками [6].

Подібну думку розвиває П. Валленстін, зазначаючи, що врегулювання конфлікту передбачає не тільки домовленість про припинення вогню, а й досягнення взаємоприйняттого балансу інтересів [78].

Для наукового аналізу та практики врегулювання міжнародних суперечок використовується кілька типологічних підходів.

За складом сторін: міждержавні – між двома або кількома суверенними державами; внутрішньодержавні – між урядом і недержавними акторами в межах однієї держави; інтернаціоналізовані внутрішньодержавні – коли у внутрішній конфлікт втручаються іноземні війська; екстра системні – між державою та недержавним актором поза її територією (переважно колоніальні конфлікти).

За природою акторів і характером насильства: державні (state-based) конфлікти – коли щонайменше одна сторона є урядом; недержавні (non-state) – насильство між організованими групами без участі держави; одностороннє насильство щодо цивільних – цілеспрямовані атаки держави або недержавних груп на цивільних осіб [67].

За інтенсивністю: низької інтенсивності (від 25 до 999 бойових смертей на рік); високої інтенсивності або війни (1000 і більше смертей на рік).

Такі кількісні критерії використовуються у щорічниках SIPRI (Озброєння роззброєння та міжнародна безпека) для порівняльного аналізу конфліктів у світі [57].

За предметом протиріч: територіальні (спірні кордони, контроль над ресурсами); політичні (боротьба за владу, зміна режиму); ідеологічні або ціннісні; етнічні чи релігійні; економічні (розподіл ринків, доступ до стратегічних ресурсів).

За тривалістю: короткочасні (епізодичні), затяжні, рецидивні (повторювані після періодів зниження інтенсивності).

За співвідношенням сил: симетричні (порівняні ресурси сторін), асиметричні (домінування однієї сторони, як правило, держави над недержавним актором).

Концепція Й. Галтунга позитивного миру стала теоретичною основою для розуміння того, що припинення бойових дій саме по собі не гарантує стійкого миру – необхідне усунення структурного насильства, соціальної несправедливості й відновлення довіри між сторонами [6].

В українській науці подібний підхід розвивають М. Капітоненко та Г. Перепелиця, наголошуючи, що міжнародний конфлікт – це не лише прояв боротьби інтересів, а й механізм перерозподілу влади у міжнародній системі.

М. Капітоненко підкреслює, що конфлікти є природним елементом міжнародних відносин, адже держави переслідують власні інтереси, часто –

суперечливі. Він класифікує конфлікти за різними критеріями: за масштабом (двосторонні, багатосторонні); за предметом (територіальні, політичні, ідеологічні, економічні); за рівнем ескалації (від латентних суперечностей до війни); за суб'єктами (міждержавні, міждержавно-недержавні). М. Капітоненко аналізує конфлікти через різні теоретичні підходи: реалістичний (боротьба за владу, безпеку, ресурси); ліберальний (інституційні прогалини, дефіцит співпраці); конструктивістський (ідентичності, сприйняття, історична пам'ять); моделі прийняття рішень (психологічні фактори лідерів). Він підкреслює, що ефективне врегулювання – це комплексний процес, який включає усунення глибинних причин, а не лише припинення насильства [7].

Міжнародні конфлікти – це системне явище, яке потрібно не лише аналізувати, а й активно управляти ним. Для цього існує широкий спектр інструментів, але успіх залежить від комплексного підходу й урахування глибинних причин.

Г. Перепелиця визначає міжнародний конфлікт як зіткнення інтересів, цілей і цінностей між державами, народами або іншими акторами міжнародних відносин, яке супроводжується протиборством, що може переходити від політичного тиску до збройної боротьби. Ключові елементи, які він підкреслює: несумісність інтересів сторін; наявність претензій на ресурси, територію, статус або безпеку; політичний, економічний і військовий вимір; зовнішньополітичне середовище як фактор ескалації або стримування; роль ідентичності, історичних образів, етнічних та релігійних наративів [14].

Г. Перепелиця трактує конфлікт не лише як подію, а як процес, що має динаміку, фази та внутрішній механізм розвитку. Він описує кілька фаз. Латентна фаза – накопичення суперечностей, формування групових інтересів, появи ворожих наративів. Ескалація – різке загострення, поява силових інструментів, політичний тиск. Пік протиборства – відкрита конфронтація (не обов'язково війна). Деескалація – вичерпання ресурсів або зовнішній тиск. Врегулювання –

переговори, угоди, фіксація нового статус-кво. Постконфліктний розвиток – відбудова, зміна інституцій, можлива рецидивність [14].

Росія, США, ЄС – як ключові актори, що або стримують, або посилюють конфлікти.

Перепелиця використовує комплексний підхід, де конфлікт складається з: суб'єктів (держави, етнічні групи, політичні еліти); предмета конфлікту (територія, влада, історична спадщина, безпека); середовища (геополітичний контекст); динаміки (фази, ескалація/деескалація); зовнішніх факторів (вплив великих держав і міжнародних організацій) [14].

Найпоширенішими залишаються конфлікти, пов'язані з владою та територією. Стійке врегулювання можливе лише за умов поєднання кількісного аналізу інтенсивності з якісним дослідженням структурних причин конфліктів.

Теоретичне осмислення природи та динаміки міжнародних конфліктів є одним із центральних завдань науки міжнародних відносин. На сучасному етапі найпоширенішими підходами до пояснення конфліктної поведінки держав є реалізм, лібералізм та конструктивізм. Кожен із них пропонує власне бачення причин виникнення, шляхів ескалації й можливостей врегулювання конфліктів, спираючись на різне розуміння природи міжнародної системи, ролі держави та людини.

Згідно з класичним і неореалістичним підходами, міжнародна система є анархічною – тобто відсутня наддержавна влада, здатна гарантувати безпеку всім її учасникам.

Реалісти виходять із припущення, що головними діючими особами залишаються суверенні держави, які прагнуть максимізації власної безпеки й влади. Конфлікти в цій логіці – неминучий наслідок боротьби за виживання в умовах анархії міжнародної системи.

Г. Моргентау вважав, що «політика між державами завжди залишається боротьбою за владу», а війна – лише один із засобів її досягнення [45]. Він

вважає, що коріння міжнародних конфліктів – у егоїстичній та владній природі людини. Держави, керовані людьми, прагнуть до сили – конфлікти виникають постійно. Міжнародна система – анархічна. Немає «світового уряду», який би стримував держави. Тому конфлікти виникають, бо кожна держава сама забезпечує свою безпеку. Конфлікти виникають, коли держави намагаються збільшити свою силу, або інші намагаються стримати цих претендентів. Оскільки держави керуються інтересом, визначеним у категоріях сили, вони неминуче вступають у зіткнення. Конфлікти можна пом'якшувати, але не усунути. Дипломатія та баланс сил можуть стабілізувати систему, але конфлікти залишаться, бо їхня основа – людська природа [45].

К. Волтц, представник структурного реалізму, пояснював конфлікти через дисбаланс сил і відсутність централізованих механізмів контролю [77].

Головне джерело міжнародних конфліктів – анархія, а не людська природа. Кожна держава сама відповідає за свою безпеку і це штовхає до суперництва. Якщо одна держава посилює оборону, інші сприймають це як загрозу. Навіть мирні наміри можуть викликати недовіру, зростає напруження, конфлікт. Держави – це раціональні актори, які прагнуть вижити. У біполярній системі менше конфліктів між великими державами, мультиполярність – це більше ризиків, більше непередбачуваності. Конфлікти можуть бути небажаними, але неминучими [77].

Реалізм розглядає міжнародний порядок як систему стримування та балансування сил, де стабільність можлива лише за наявності рівноваги між великими державами. Звідси впливає логіка стримування, гонки озброєнь і створення союзів як інструментів запобігання домінуванню однієї сторони [43].

В українській науці цю традицію підтримують М. Капітоненко та Г. Перепелиця, які вказують, що реалізм дозволяє пояснити переважну частину сучасних міждержавних конфліктів через призму безпекових дилем і конкуренції великих держав [7; 14].

Лібералізм пропонує більш оптимістичне бачення міжнародних відносин. Він визнає можливість співпраці між державами через інституції, право й економічну взаємозалежність [33; 41].

М. Дойл показує, що ліберальні держави у взаєминах одна з одною майже не воюють, але при цьому часто ведуть війни або втручаються у справах неліберальних держав. Це подвійність, яку він називає «ліберальною спадщиною». На основі кантівської традиції («До вічного миру») М. Дойл виокремлює три механізми миру: республіканське правління (люди не хочуть війни, бо саме вони платять за неї життями і ресурсами. Тому демократії більш стримані у конфліктах одна з одною); взаємозалежність та торгівля (економічні зв'язки роблять війну занадто дорогою й нераціональною. Війна стає менш корисною, ніж мир); міжнародне право і інститути (ліберальні держави створюють правила, норми й організації, які допомагають вирішувати конфлікти без війни). М. Дойл пояснює, що хоча всередині ліберального світу діє мир, назовні він не поширюється. Ліберальні держави вважають автократії непередбачуваними й небезпечними. Вони можуть бачити у втручанні «місію» – поширення свободи і прав людини (кантівський космополітизм). Автократії часто не довіряють лібералам й у відповідь теж ведуть конфронтацію.

М. Дойл розглядає конфлікт як: зіткнення інтересів між політичними системами, у яких різні уявлення про свободу, порядок і легітимність; продукт світової структури, у якій ліберальний і неліберальний світи взаємодіють нерівно; явище, яке має не тільки матеріальні, а й ідеологічні причини. М. Дойл читає Канта не як утопію, а як реалістичний опис механізмів миру: республіканський (демократичний) устрій (мирний зовнішньополітичний стиль); економічні свободи (мир через інтереси); міжнародне право (рамки для співпраці). Тому ліберальні держави створюють зону стабільності, але не весь світ [33].

Згідно з І. Кантом і сучасними лібералами, мир може бути досягнутий за умов демократичного правління, взаємної торгівлі та ефективної діяльності

міжнародних організацій – тобто через демократичний, економічний взаємозалежний і інституційний мир.

Д. Кеогейн і Р. Най у своїй концепції «комплексної взаємозалежності» довели, що зростання економічних і комунікаційних зв'язків між державами знижує ймовірність воєнних конфліктів, бо підвищує ціну насильства [41].

У цьому контексті лібералізм підкреслює роль міжнародних організацій як інструментів колективного управління конфліктами, які можуть сприяти посередництву, санкціям, миротворчим операціям тощо.

В українському контексті ліберальна теорія знаходить розвиток у працях таких дослідників, як В. Копійка, О. Мельник, які аналізують функціонування міжнародних організацій і міжнародного права як засобів попередження конфліктів [9].

Конструктивізм, який сформувався наприкінці ХХ ст., відкидає матеріалістичну основу реалізму й лібералізму, наголошуючи на рольовій важливості ідей, норм, ідентичностей і дискурсів.

А. Вендт у праці «Соціальна теорія міжнародної політики» («Social Theory of International Politics») зазначив, що анархія сама по собі не визначає поведінку держав: «анархія – це те, що держави з неї роблять» [79]. Отже, конфлікти не є неминучими; вони залежать від того, як актори конструюють свої взаємини через ідеї, сприйняття загроз і взаємне визнання.

Конструктивісти аналізують міжнародні конфлікти не лише як боротьбу за ресурси, а як зіткнення колективних ідентичностей і ціннісних систем. Наприклад, культурні та історичні наративи, ідеї національної винятковості чи «цивілізаційної місії» часто визначають сприйняття ворога й формують довготривалі конфлікти.

Теоретичні засади міжнародних відносин та їх підходи до причин і механізмів врегулювання конфліктів

Парадигма	Природа системи	Основні актори	Причини конфлікту	Механізми врегулювання
Реалізм	Анархічна	Держави	Боротьба за владу, безпекова дилема	Баланс сил, стримування
Лібералізм	Інституціоналізована	Держави, міжнародні організації, індивіди	Відсутність співпраці, недосконалі інституції	Право, інтеграція, взаємозалежність
Конструктивізм	Соціально сконструйована	Держави, суспільства, ідеї	Конфлікт ідентичностей, наративів	Діалог, зміна сприйняття, соціальні практики

Таким чином, кожна з парадигм надає власний погляд на міжнародні конфлікти: реалізм пояснює їх як боротьбу за владу в анархічному середовищі; лібералізм – як наслідок браку інституційної співпраці; конструктивізм – як продукт соціальних уявлень і норм. Їхнє поєднання забезпечує багатовимірний аналіз сучасних конфліктів.

1.2. Роль міжнародних організацій у системі колективної безпеки: еволюція, механізми та інструменти врегулювання конфліктів

Ідея міжнародної організації як інституційного механізму запобігання війнам і врегулювання конфліктів бере свій початок із проєктів вічного миру І. Канта (1795 р.) та політико-філософських пошуків XVIII–XIX ст. Уже тоді визрівала думка про необхідність інституціоналізації колективної відповідальності держав за підтримання миру.

Першим практичним кроком у цьому напрямі стала система «Європейського концерту» (1815 р.), яка забезпечила багатосторонню координацію великих

держав після Віденського конгресу. Цей механізм розглядається як прообраз сучасних міжнародних організацій, хоча його діяльність спиралася радше на дипломатичні конгреси, ніж на постійні інституції.

Після Першої світової війни міжнародна спільнота зробила першу спробу створити постійний механізм підтримання миру – Лігу Націй (1919 р.), засновану на Версальському договорі [61].

Ліга Націй стала першою універсальною міжурядовою організацією, що прагнула забезпечити колективну безпеку через три ключові принципи: відмову від війни як засобу політики; колективну відповідальність за агресію; багатостороннє вирішення спорів.

Проте відсутність у Ліги Націй ефективних примусових механізмів і неучасть великих держав (США, СРСР у перші роки, пізніше вихід Японії, Італії та Німеччини) призвели до її занепаду й неможливості зупинити агресію 1930-х рр.

Після Другої світової війни провідні держави світу заснували Організацію Об'єднаних Націй (ООН) (1945 р.) – універсальну структуру, покликану усунути недоліки Ліги Націй [30].

ООН ґрунтується на принципах суверенної рівності, колективної безпеки та мирного вирішення спорів. Відповідно до Статуту ООН, головна відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки покладена на Раду Безпеки (ст. 24 Статуту) [30].

ООН стала основою сучасної системи колективної безпеки: проводить миротворчі операції, здійснює превентивну дипломатію, застосовує санкції проти агресорів, забезпечує посередництво та арбітраж у конфліктах.

Еволюція системи колективної безпеки в рамках ООН відображає перехід від вузького міждержавного розуміння миру до ширшого – включно з правами людини, розвитком і гуманітарною безпекою.

Після 1945 р. у світі сформувалася мережа регіональних організацій безпеки, які доповнюють універсальну систему ООН:

НАТО (1949 р.) – це військово–політичний союз західних демократій, заснований на принципі колективної оборони (стаття 5 Вашингтонського договору) [46];

Організація американських держав (ОАД, 1948 р.) – інституціональний центр системи міжамериканської безпеки [62];

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) – створена на базі Гельсінського процесу (1975 р.), відіграє ключову роль у попередженні конфліктів і моніторингу виборів [52];

Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ, 1992 р.) – регіональна структура безпеки пострадянських держав [13];

Африканський союз і його Рада миру й безпеки (з 2002 р.) – приклад еволюції регіонального механізму на Африканському континенті [24].

Регіональні організації безпеки після 1945 р.

Організація	Рік створення	Тип / регіон	Ключові функції
НАТО (North Atlantic Treaty Organization)	1949	Військово-політичний союз західних держав	Колективна оборона, спільні операції, стримування агресії
Організація американських держав (ОАД)	1948	Міжамериканський регіон	Координація політики, підтримка безпеки, врегулювання спорів
ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі)	1975	Європейсько-євроатлантичний простір	Попередження конфліктів, моніторинг виборів, контроль над озброєннями
ОДКБ (Організація Договору про колективну безпеку)	1992	Пострадянський простір	Колективна оборона, спільні навчання, координація безпеки
Африканський союз і Рада миру й безпеки	2002	Африка	Миротворчі операції, превенція криз, реагування на конфлікти

Джерела: Вашингтонський договір 1949 р., Статут Організації американських держав 1948 р., Гельсінський заключний акт 1975 р., Договір про колективну безпеку 1992 р., документи Африканського Союзу (Акт про заснування АС, 2000 р., та Протокол про Раду миру й безпеки, 2002 р.).

В українській науці Г. Перепелиця та М. Капітоненко підкреслюють, що ефективність регіональних структур залежить від політичної волі держав-учасниць і рівня інституційної інтеграції [7; 14].

Можна виділити такі етапи еволюції системи колективної безпеки:

класичний етап (1815–1918) – зародження концепції міжнародної координації (Концерт Європи);

міжвоєнний етап (1919–1939) – Ліга Націй і перші інституційні спроби забезпечення миру;

післявоєнний етап (1945–1990) – формування системи колективної безпеки ООН і блокової архітектури;

постбіполярний етап (після 1991 р.) – глобалізація миротворчості, розширення ролі регіональних організацій, поява концепції гуманітарної безпеки;

сучасний етап (з 2014 р.) – трансформація системи безпеки після агресії Російської Федерації проти України, посилення ролі НАТО та ЄС у забезпеченні миру в Європі.

Еволюція міжнародних організацій у сфері безпеки відображає перехід від балансу сил до колективної безпеки і зрештою – до інституціоналізованої багаторівневої системи, де глобальні (ООН) і регіональні (НАТО, ЄС, ОБСЄ) структури взаємодіють у межах спільних принципів міжнародного права.

Як зазначає М. Капітоненко, колективна безпека – це не лише спільна оборона, а й спільне бачення миру [7].

Міжнародні організації стали ключовими суб'єктами у системі врегулювання сучасних конфліктів. Їхня діяльність ґрунтується на принципах, закріплених у Статуті ООН (1945 р.), зокрема – мирне вирішення спорів,

невтручання у внутрішні справи та колективна відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки [30].

Основні форми участі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів охоплюють дипломатичні, економічні, політико–правові, гуманітарні та військові механізми.

Мирні (дипломатичні) засоби. Ця група інструментів охоплює переговори, медіацію, посередництво, розслідування, арбітраж і судове вирішення спорів.

ООН активно застосовує превентивну дипломатію – діяльність, спрямовану на запобігання виникненню конфліктів шляхом раннього попередження та місії добрих послуг.

Регіональні організації також активно використовують дипломатичні механізми: ЄС – через Спеціальних представників ЄС з питань мирного процесу, Африканський Союз – через мирні місії та переговорні платформи.

Європейський Союз має спеціальних представників (SPP) для різних конфліктних зон та мирних процесів (наприклад, у Боснії, Косово), але це окремі посади від Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки, яким є Кая Каллас (з 2024), що керує зовнішньою політикою, хоча конкретного єдиного «Спеціального представника з питань українського мирного процесу» в загальному розумінні, як окремого високопосадовця, немає, але є Ілва Йоганссон, спецпредставниця з питань українців.

Спеціальні представники ЄС (SPP) існують для інших регіонів (наприклад, Косово, Боснія і Герцеговина), які ведуть переговори та сприяють врегулюванню конфліктів у своїх зонах відповідальності, але це не стосується напряму українського мирного процесу як одного головного представника.

Найбільш видимою формою діяльності міжнародних організацій у конфліктних регіонах є миротворчі операції (peacekeeping operations).

Вони здійснюються на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН відповідно до глав VI і VII Статуту ООН [30]. Миротворчі операції поділяються на: традиційні

місії спостерігачів (наприклад, UNTSO – Близький Схід, 1948 р.); операції з підтримання миру (UNIFIL, UNFICYP); місії з примушення до миру (peace-enforcement) – застосування сили з санкції Ради Безпеки (наприклад, у Сомалі або Боснії); комплексні місії з післяконфліктного відновлення (Сьєрра-Леоне, Косово, Східний Тимор).

НАТО, у свою чергу, діє за мандатом ООН або за рішенням Ради Північноатлантичного альянсу, проводячи операції з підтримання миру (наприклад, KFOR у Косово, ISAF в Афганістані).

ОБСЄ реалізує місії спостерігачів і верифікаційні групи, які виконують моніторингові, аналітичні та консультаційні функції [52].

ООН та регіональні організації використовують санкції як ненасильницький інструмент впливу на сторони конфлікту. До таких заходів належать: торговельні та фінансові обмеження, ембарго на постачання зброї, замороження активів і заборона на подорожі [30].

Ефективність санкцій залежить від їхньої легітимності та узгодженості між державами-членами. Так, санкції Ради Безпеки ООН проти Південної Африки (1977 р.) та Іраку (1990 р.) вважаються ефективними прецедентами.

ЄС використовує власний режим «обмежувальних заходів», зокрема щодо Російської Федерації після 2014 р., демонструючи зростаючу автономність регіональних санкційних механізмів.

Міжнародна спільнота, зокрема США, ЄС, Велика Британія, Канада, Японія та інші країни, запровадила безпрецедентну кількість санкцій проти Росії у відповідь на її повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року та триваючу агресію. Ці заходи охоплюють ключові сектори економіки і постійно оновлюються.

У рамках системи ООН функціонують спеціалізовані установи, які діють у конфліктах на гуманітарному рівні: УВКБ ООН (UNHCR) – захист біженців; ВООЗ – медична допомога постраждалим регіонам; ЮНІСЕФ – захист дітей у

зонах конфлікту; Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – нейтральний гуманітарний посередник.

Міжнародне гуманітарне право (Женевські конвенції 1949 р.) створює правову основу для діяльності цих інституцій, визначаючи стандарти захисту цивільного населення й воєнних полонених [3].

Сучасна практика демонструє перехід від вузьких миротворчих операцій до комплексних багаторівневих місій (integrated missions), які об'єднують дипломатичні, безпекові, правові й гуманітарні компоненти.

ООН, ЄС і НАТО координують спільні стратегії у різних регіонах. Використовуються також інноваційні інструменти – цифровий моніторинг конфліктів, раннє попередження через штучний інтелект, участь громадянського суспільства у мирних переговорах.

Основні форми діяльності міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів

Група механізмів	Приклади діяльності	Організації–виконавці
Дипломатичні	Медіація, місії добрих послуг	ООН, ОБСЄ, ЄС
Миротворчі	Операції з підтримання миру, моніторинг	ООН, НАТО, ЄС
Санкційні	Ембарго, фінансові обмеження	ООН, ЄС
Гуманітарні	Допомога біженцям, відновлення	УВКБ ООН, МКЧХ
Правові	Міжнародні трибунали, суди	МС ООН, МКС
Інноваційні	Цифровий моніторинг, участь громад	ЄС, ООН, ОБСЄ

Механізми врегулювання конфліктів еволюціонували від суто дипломатичних до комплексних інституційних систем, у яких поєднано дипломатію, безпеку, гуманітарний захист і верховенство права. Ефективне врегулювання конфлікту можливе лише тоді, коли міжнародні організації поєднують превенцію, реагування та післяконфліктне відновлення в єдину стратегію.

Висновки до розділу

Аналіз теоретичних засад вивчення міжнародних конфліктів та ролі міжнародних організацій у їх врегулюванні дозволяє зробити низку узагальнень.

Міжнародний конфлікт є складним соціально–політичним феноменом, що відображає зіткнення інтересів держав і недержавних акторів у боротьбі за владу, територію, ресурси чи вплив. У сучасній науці домінує визначення, запропоноване Упсальською програмою даних про конфлікти (UCDP), відповідно до якого озброєний державний конфлікт – це застосування сили між організованими сторонами, що призводить щонайменше до 25 бойових смертей у рік. Такий підхід дозволяє поєднати теоретичний і кількісний аналіз, виділяючи різні типи конфліктів – міждержавні, внутрішньодержавні, інтернаціоналізовані, а також за інтенсивністю, предметом і тривалістю.

Теоретичні парадигми міжнародних відносин пропонують різні інтерпретації причин і механізмів конфліктів. Реалізм розглядає конфлікт як природний результат анархії міжнародної системи та боротьби за владу. Лібералізм – як наслідок дефіциту співпраці, який може бути подоланий через розвиток міжнародних інституцій, демократії й економічної взаємозалежності. Конструктивізм наголошує на ролі ідей, норм і колективних ідентичностей, які формують сприйняття ворога і впливають на динаміку конфлікту.

Поєднання цих трьох підходів створює комплексну аналітичну рамку, що дозволяє пояснювати як структурні, так і ціннісні аспекти міжнародних протистоянь.

Еволюція міжнародних організацій у сфері безпеки демонструє поступ від епізодичної дипломатичної координації (Концерт Європи) до інституціоналізованої системи колективної безпеки. Ліга Націй започаткувала універсальний підхід до колективних дій, але через відсутність примусових

інструментів не змогла запобігти Другій світовій війні. ООН стала основою нової архітектури миру, інтегрувавши принципи суверенної рівності, колективної відповідальності та мирного врегулювання спорів. У другій половині ХХ ст. формуються регіональні організації безпеки – НАТО, ОБСЄ, ЄС, Африканський союз – які доповнюють глобальні механізми, діючи в межах глав VIII Статуту ООН.

Механізми діяльності міжнародних організацій охоплюють широкий спектр інструментів: дипломатичні – переговори, посередництво, місії добрих послуг; миротворчі – операції з підтримання миру, спостереження та верифікація; санкційні – торговельно–економічні обмеження, ембарго, замороження активів; гуманітарні та правові – захист цивільного населення, діяльність міжнародних судових інституцій; інноваційні – цифровий моніторинг конфліктів, ранне попередження, залучення громадянського суспільства.

Ефективність цих інструментів залежить від узгодженості дій держав – членів, легітимності рішень і комплексного підходу, який охоплює як превенцію, так і післяконфліктне відновлення.

У сучасних умовах посилення глобальної взаємозалежності та появи нових типів загроз (гібридні війни, тероризм, кібератаки) система міжнародної безпеки зазнає трансформації. Вона еволюціонує від традиційної колективної оборони до багаторівневої системи співробітництва, у якій взаємодіють глобальні та регіональні структури, держави й недержавні актори.

Міжнародні організації залишаються ключовими агентами врегулювання конфліктів, забезпечуючи легітимну рамку для колективних дій, координацію дипломатичних, військових і гуманітарних зусиль та формування норм міжнародної поведінки. Їхня діяльність є необхідною умовою збереження стабільності та розвитку міжнародного порядку, заснованого на праві.

РОЗДІЛ II

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У УПРАВЛІННІ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

2.1. Формування системи підтримання миру ООН: історичні передумови, мандат та еволюція миротворчої діяльності

Витоки Організації Об'єднаних Націй (ООН) сягають досвіду Другої світової війни та усвідомлення недостатності механізмів Ліги Націй для запобігання агресії та масовому насильству. Протягом 1944–1945 рр. на Думбартон-Окській конференції, Кримській (Ялтинській) конференції та Сан-Франциській конференції держави-союзниці опрацювали проєкт нового універсального колективного механізму безпеки, результатом чого став Статут ООН, який був підписаний 26 червня 1945 р. і набув чинності 24 жовтня 1945 р. Основна мета ООН – «підтримувати міжнародний мир і безпеку» – зафіксована в ст. 1 Статуту, яка одночасно встановлює інструменти превенції, врегулювання спорів і колективних дій проти загроз миру та актів агресії [17]. Цю мету підкріплюють принципи суверенної рівності держав, мирного врегулювання спорів і утримання від загрози силою чи її застосування всупереч цілям ООН (ст. 2) [17].

Архітектура підтримання миру в Статуті спирається насамперед на Раду Безпеки (РБ), якій надано «головну відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки» (ст. 24) і делеговано інструментарій дій за главами VI–VII–VIII. Глава VI регламентує мирні засоби врегулювання (переговори, посередництво, арбітраж тощо) та наділяє РБ правом давати рекомендації щодо процедур і методів врегулювання (ст. 33–38) [17]. Глава VII окреслює заходи у відповідь на «загрозу миру, порушення миру або акт агресії»: від невоєнних санкцій (розрив економічних і транспортних відносин, ембарго – ст. 41) до дій із застосуванням

збройних сил для відновлення миру й безпеки (ст. 42) [17]. Глава VIII визнає роль регіональних домовленостей і агенцій за умови узгодженості їхніх дій із повноваженнями РБ [17].

Важливим, але часто недооціненим елементом мандату є повноваження Генеральної Асамблеї (ГА). Хоча ГА не приймає обов'язкових рішень у сфері миру й безпеки, вона може рекомендувати «заходи мирного улаштування будь-якої ситуації, яка, на її думку, може порушити загальне благоденство чи дружні відносини між націями» (ст. 14), а також отримує щорічні та спеціальні доповіді РБ (ст. 15), підтримуючи політичну легітимність і прозорість колективних дій [17].

Водночас класична «миротворчість ООН» як така прямо не згадується в Статуті. Вона постала еволюційно в період після 1948 р. як інституційна новація між главами VI та VII – практичний інструмент розмежування сторін і стабілізації обстановки з мінімальним застосуванням сили та за згоди сторін. На початку 1990-х, після завершення «холодної війни», парадигма миротворчості значно ускладнилася, охопивши завдання від сприяння виборам і реформі сектора безпеки до захисту цивільного населення та підтримки перехідного правосуддя. Концептуально це відбито у «Порядку денному для миру» Генерального секретаря Бутроса Бутрос-Галі (1992), який систематизував чотири типи інструментів: превентивна дипломатія, примирення (reasetmaking), миротворчість (peacekeeping) і постконфліктне миробудування (post-conflict peace-building) [20]. Документ підкреслив, що ефективність ООН залежить від поєднання політичних процесів із присутністю «в полі» та належного ресурсного забезпечення.

Після бурхливого розширення завдань і трагічних провалів 1990-х (Сребрениця, Руанда) було здійснено фундаментальну ревізію підходів – «Доповідь Брахімі» (2000 р.) запропонувала перейти від «мінімалістських» мандатів до «достатніх» – із чіткими цілями, адекватними ресурсами, спроможними штабами та реалістичними правилами застосування сили, зокрема для захисту цивільних [29]. Практичну доктрину узагальнено в офіційному

документі ООН під назвою «Керівні принципи та настанови щодо операцій ООН з підтримання миру» (цей документ, також відомий як «Capstone Doctrine» (Основна доктрина) (2008 р.): три керівні принципи – згода сторін, неупередженість і незастосування сили, окрім самооборони та захисту мандату – поєднуються з вимогою інтегрованого планування, ситуаційної обізнаності та партнерства з регіональними організаціями [72].

Історична еволюція мандату ООН у сфері миру й безпеки демонструє, що Статут надає правові рамки, але практичні інструменти адаптуються через рішення РБ, політичні ініціативи Генерального секретаря та накопичену інституційну практику. Так, на основі ст. 24, 39–42 РБ визначає наявність загрози миру, загальні цілі місії і ключові завдання; ГА – забезпечує політичне «підживлення» через резолюції, бюджет і виборні органи; Секретаріат – перетворює мандати на операційні плани та забезпечує командно–логістичну вертикаль. Дані свідчать, що миротворчі місії ООН (як і інші багатосторонні місії) в окремі роки налічували десятки операцій з десятками тисяч персоналу, що вимагає від ООН і держав–членів стійкого фінансування, контингентів і цивільної експертизи [21].

Підсумовуючи, історичні передумови створення ООН (прагнення запобігти війнам шляхом колективних і правових зобов'язань) трансформувалися в динамічний, багаторівневий мандат, який охоплює: 1) превенцію та мирне врегулювання, 2) санкційні й примусові заходи за главою VII, 3) еволюційну практику миротворчості, спрямовану на захист цивільних і підтримку політичних процесів. Ця еволюція зумовлює сучасний порядок денний реформ – від перегляду робочих методів РБ до підсилення спроможності місії діяти в умовах складних конфліктів.

Миротворчі операції Організації Об'єднаних Націй (ООН) стали одним із найпомітніших і водночас найскладніших інструментів колективної безпеки після 1945 року. Їхнє становлення і розвиток відображають еволюцію міжнародних

відносин – від біполярного протистояння часів «холодної війни» до багатовимірних конфліктів постбіполярної епохи.

Перші місії ООН виникли як тимчасові механізми спостереження – наприклад, Орган Організації Об'єднаних Націй із нагляду за перемир'ям (UNTSO, 1948) і Спостережна місія ООН в Індії та Пакистані (UNMOGIP, 1949) [75]. У 1956 р. після Суецької кризи з'явилася перша збройна місія – Надзвичайні сили ООН (UNEF I), які започаткували класичну модель «блакитних шоломів»: нейтральний військовий контингент, розміщений між сторонами конфлікту для забезпечення припинення вогню.

Упродовж «холодної війни» миротворчість ООН залишалася обмеженою: Рада Безпеки (РБ) часто була паралізована суперництвом між СРСР і США, що унеможливлювало санкціонування нових операцій. Після 1989 року, внаслідок зростання політичного консенсусу в РБ, кількість миротворчих місій зросла майже вдесятеро. Зокрема, операції нового типу охоплювали не лише військові, а й цивільні та поліцейські компоненти, мали розширений мандат на підтримку виборів, роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію (DDR), спостереження за правами людини й відбудову інститутів державності (UNTAC у Камбоджі, ONUMOZ у Мозамбіку, UNPROFOR у колишній Югославії).

За даними Департаменту операцій з підтримання миру (ДПКО), від 1948 р. по 2024 р. ООН розгорнула 72 місії з підтримання миру, із яких 12 залишалися активними станом на 2025 рік. Сумарно в місіях служило понад 120 000 осіб із 125 країн [73]. Найбільшими за масштабом були операції в Демократичній Республіці Конго (MONUSCO), Малі (MINUSMA) та Південному Судані (UNMISS) [44].

Незважаючи на окремі невдачі, оцінки науковців і аналітичних центрів свідчать, що миротворчість ООН загалом знижує імовірність відновлення збройного конфлікту приблизно на 60%. Емпіричні дослідження (Fortna, Gilligan, Hultman, 2021) демонструють, що наявність місії ООН істотно підвищує

тривалість постконфліктного миру, особливо коли операція має потужний цивільний компонент [39].

Для України тема миротворчих операцій ООН має як практичне, так і політичне значення. Після здобуття незалежності Україна з 1992 року брала активну участь у миротворчих місіях ООН.

Станом на 2022 рік Україна була дев'ятою країною за кількістю військовослужбовців у миротворчих місіях ООН. У військових операціях взяло участь 44 000 українських військовослужбовців, 55 з них загинуло. До повномасштабної війни українські миротворці брали участь у багатьох місіях, зокрема в Конго, Придністров'ї, Косові, Грузії, Лівані, Кувейті, Сьєрра-Леоне, Ліберії [11]. З початком повномасштабного вторгнення Указом президента українських миротворців відкликано зі всього світу. Останній миротворчий контингент був повернутий у травні 2022 року з Малі. Тоді в Україну повернулися шість вертольотів Мі-8 з екіпажами.

Сучасна миротворчість зіткнулася з такими викликами:

1. Політичні обмеження. Конфлікти дедалі частіше мають асиметричний характер, де принаймні одна сторона не є державним актором. Це ускладнює класичну модель нейтрального посередництва. Крім того, використання права вето в РБ (зокрема Росією та Китаєм у питаннях Сирії чи України) блокує ухвалення рішень щодо нових мандатів.

2. Безпекові та логістичні ризики. Миротворці діють у середовищі, де часто немає «миру, який можна підтримувати» – як у Малі, ЦАР чи Судані. Зростає кількість атак на персонал ООН: лише у 2022 р. загинуло 103 миротворці.

3. Ресурсні та управлінські проблеми. Недофінансування операцій, затримки із внесками держав-членів, нестача авіаційних та технічних ресурсів послаблюють ефективність місій [9]. Незалежна група НІРРО (2015) наголошувала, що головною умовою успіху є наявність реалістичного політичного процесу, який миротворчість лише підтримує, а не замінює [71].

Після 2020 року зростає значення гібридних форматів: спільні місії ООН–Африканського Союзу (UNAMID), перехід до «місій нового покоління» з нахилом на захист цивільних, верховенство права та права людини (наприклад, у Гаїті чи Сомалі). Прикладом змішаної операції Африканського Союзу та Організації Об'єднаних Націй можна назвати місію у Дарфурі ЮНАМІД, яка була створена 31 липня 2007 року. Основним мандатом ЮНАМІД є захист цивільного населення, але вона також має завдання сприяти безпеці гуманітарної допомоги, моніторингу та перевірки виконання угод, сприяння політичному процесу, сприяння просуванню прав людини та верховенства права, а також моніторингу та звітності про ситуацію вздовж кордонів з Чадом та Центральноафриканською Республікою (ЦАР) [24]. ООН також активно використовує цифрові технології, аналітичні центри ситуаційної обізнаності та штучний інтелект для моніторингу ризиків.

Миротворчі операції ООН залишаються унікальним інструментом міжнародного співтовариства, що поєднує легітимність, багатосторонність і гнучкість. Проте їхній успіх залежить від політичної волі держав-членів, фінансування, захисту цивільного населення й адаптації до гібридних загроз. Для України – учасниці більшості сучасних ініціатив ООН – важливо поєднувати практичний внесок із підтримкою реформ, які підвищують ефективність і прозорість миротворчих операцій у XXI столітті.

Україна понад 30 років є активним учасником миротворчих операцій, формуючи власну експертизу у сфері безпеки та демонструючи прихильність до міжнародного порядку, заснованого на правилах. Російська агресія проти України стала серйозним викликом для всієї системи колективної безпеки ООН. Механізми підтримання миру виявилися обмеженими через право вето постійного члена Ради Безпеки, що фактично заблокувало можливість розгортання класичної операції з підтримання миру на українській території. Український випадок показав, що ефективність системи підтримання миру залежить не лише від наявності мандату та інструментів, а й від політичної волі ключових держав-

членів. Він підтвердив необхідність реформи Ради Безпеки, підвищення прозорості прийняття рішень та створення інструментів, які дозволяють реагувати на агресію навіть у разі блокування вето.

Отже, Україна стала не лише учасником, а й тестом на життєздатність системи миротворчості ООН, демонструючи потребу глибокого оновлення цього інструменту, щоб забезпечити реальний захист миру й міжнародної безпеки у XXI столітті.

2.2. Інституційні механізми врегулювання конфліктів у системі ООН: роль Ради Безпеки та діяльність спеціалізованих агентств

Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН) є головним органом, відповідальним за підтримання міжнародного миру та безпеки. Ця функція визначена в ст. 24 Статуту ООН, який надає Раді «первинну відповідальність» за дії, спрямовані на запобігання або припинення конфліктів [17]. Статут передбачає 15 членів РБ, з яких п'ять є постійними – Китай, Франція, Російська Федерація, Сполучене Королівство та Сполучені Штати Америки – і десять обираються Генеральною Асамблеєю на дворічний термін за принципом географічного представництва [69].

До компетенції Ради належить: розслідування ситуацій, що становлять загрозу миру; ухвалення резолюцій із рекомендаціями (глава VI Статуту); запровадження санкцій або застосування сили (глава VII); а також схвалення мандатів миротворчих операцій ООН. Рішення щодо процедурних питань ухвалюються дев'ятьма голосами із 15, а з питань змісту – дев'ятьма голосами включно з голосами всіх п'яти постійних членів (ст. 27). Саме ця формула створює інститут права вето, який є ключовим елементом як стабільності, так і паралічу системи колективної безпеки [17].

Інститут вето був політичним компромісом під час створення ООН у 1945 р. і мав забезпечити згоду великих держав на участь у новій організації – досвід Ліги Націй показав, що відсутність США та опір великих держав роблять систему безсилою [28]. Право вето гарантувало, що жодна велика держава не буде змушена підкоритися рішенням, які суперечать її життєвим інтересам.

У період «холодної війни» вето застосовувалося переважно СРСР: понад 120 разів між 1946 і 1989 роками. Після 1991 р. картина змінилася – зросла активність США (особливо щодо питань Ізраїлю та Палестини) і Російської Федерації (щодо Сирії, Грузії, України). Наприклад, лише у 2011–2023 рр. Росія скористалася правом вето понад 20 разів, блокуючи резолюції щодо Сирії, Криму та агресії проти України [56].

Наслідком цього є системна критика «зловживання» вето як механізму, що паралізує колективні дії у відповідь на масові порушення міжнародного права. Українські дипломати неодноразово підкреслювали, що використання вето державою-агресором проти розгляду власних злочинів є «інституційною вадою» Статуту.

Проблема реформування РБ ООН обговорюється понад три десятиліття. Головні питання – розширення членства, обмеження або регулювання вето, і підвищення прозорості та підзвітності.

Пропозиції щодо розширення членства спрямовані на відображення реалій XXI століття, зокрема зростання ролі країн Глобального Півдня. Так звані «Група G4» (Німеччина, Японія, Індія, Бразилія) пропонують додати шість постійних і чотири непостійні місця. Африканський Союз наполягає на двох постійних місцях для Африки. Проте відсутність консенсусу між регіональними групами та опір постійних членів блокує реформу.

Існують дві основні концепції реформування вето:

1. Добровільне утримання постійних членів від використання вето у випадках масових звірств (ініціатива Франції та Мексики 2015 р.). У своїй заяві на

дебатах Генеральної Асамблеї щодо використання права вето (20 листопада 2025 р.) Франція, виступаючи разом із Мексикою, наголосила на необхідності обмеження застосування вето у випадках масових злочинів — геноциду, злочинів проти людяності та масштабних воєнних злочинів. Ще у 2015 році дві держави висунули спільну ініціативу, підкресливши, що право вето є не привілеєм, а особливою відповідальністю постійних членів Ради Безпеки. Франція також заявила про готовність добровільно утримуватися від використання вето у таких ситуаціях. Через десять років підтримка цієї ініціативи значно зросла: у 2025 році до неї приєдналися 107 держав. Проте фактична робота Ради Безпеки продовжує характеризуватися паралічем: 2024 рік продемонстрував найнижчу кількість ухвалених резолюцій з початку 1990-х та рекордне число блокувань за допомогою вето. Надмірне використання цього механізму, як наголошує французька сторона, підриває здатність Ради виконувати мандат зі збереження міжнародного миру та безпеки [42].

Франція та Мексика пропонують не скасування права вето й не зміну Статуту ООН, а добровільну політичну домовленість між постійними членами Ради Безпеки про утримання від вето у випадках масових звірств, із чітко визначеними процедурами його застосування. У рік 80-річчя ООН Франція закликала інші держави та постійних членів Ради підтримати цю ініціативу, наголошуючи, що більш відповідальне використання права вето є запорукою більш ефективної Ради Безпеки.

2. Процедура «Uniting for Peace» – коли Генеральна Асамблея може брати на себе функції РБ у випадку паралічу через вето. Хоча ця процедура застосовувалася (Корейська війна 1950 р., війна РФ проти України), вона має декларативний характер і не замінює юридичних повноважень РБ.

У 2022 р. Генеральна Асамблея ухвалила резолюцію A/RES/76/262, яка зобов'язує скликати спеціальне засідання ГА кожного разу, коли у РБ застосовано вето. Це стало важливим кроком до політичної підзвітності постійних членів [54].

Крім структурних змін, увага приділяється процедурним аспектам: підвищенню ролі непостійних членів, залученню жінок і громадянського суспільства до дебатів, відкритим брифінгам і регулярним звітам Генерального Секретаря.

Україна, як держава–засновниця ООН і тимчасовий член РБ (1948, 1984–1985, 2000–2001, 2016–2017), послідовно виступає за розширення Ради за рахунок країн Східної Європи та Глобального Півдня, а також за обмеження використання вето у випадках геноциду та актів агресії [41]. У 2022–2024 рр. Україна ініціювала спільно з Ліхтенштейном і групою держав кампанію «Veto Accountability», що отримала підтримку понад 80 країн [9].

Українські науковці (Г. Перепелиця, В. Василенко, О. Задорожній) наголошують, що «вето агресора» порушує основоположні принципи Статуту й фактично нівелює міжнародно-правову систему колективної безпеки. Відтак реформа РБ має стати не лише інституційною, а й нормативною, спрямованою на відновлення довіри до ООН як універсальної структури миру.

Рада Безпеки ООН залишається центральним елементом системи міжнародного миру та безпеки. Вона поєднує легітимність рішень, обов’язкових для всіх держав-членів, із політичною реальністю – необхідністю згоди великих держав. Право вето, створене для запобігання розколу, перетворилося на інструмент блокування. У XXI столітті його зловживання дедалі частіше підриває ефективність ООН.

Реформа Ради Безпеки, зокрема обмеження вето у випадках масових злочинів і агресій, а також збільшення представництва держав Азії, Африки й Східної Європи, є передумовою відновлення дієздатності системи колективної безпеки. Для України участь у цих процесах має стратегічне значення – як для держави, що захищає міжнародне право й сама є жертвою агресії, так і для всієї архітектури ООН, що потребує оновлення.

Висновки до розділу

Історичний аналіз створення ООН показав, що її заснування стало відповіддю на провал Ліги Націй і нездатність міжвоєнної системи міжнародної безпеки запобігти глобальному збройному конфлікту. Розробники Статуту ООН прагнули створити більш ефективну організацію, яка поєднувала б універсальність членства, чітку юридичну основу й наявність ключового виконавчого органу – Ради Безпеки – відповідального за підтримання міжнародного миру та безпеки. Основоположними принципами стали відмова від застосування сили, мирне врегулювання спорів, колективна відповідальність та пріоритет дипломатії.

Аналіз мандату ООН у сфері підтримання миру виявив його багатовимірність. Статут організації надає Раді Безпеки право визначати загрози миру, ухвалювати санкції, санкціонувати застосування сили, створювати миротворчі місії та здійснювати контроль над виконанням міжнародних домовленостей. Водночас Генеральна Асамблея та Генеральний секретар також відіграють важливу роль у процесах превентивної дипломатії, посередництва, моніторингу та вироблення загальних норм поведінки держав. З часом мандат ООН розширився, що дозволило організації реагувати не лише на міждержавні конфлікти, але й на внутрішні війни, терористичні загрози, гуманітарні кризи та порушення прав людини.

Із кінця 1940-х років миротворчої діяльності ООН пройшла шлях від класичних «блакитних шоломів», діяльність яких обмежувалася контролем за перемир'ям і розмежуванням сторін, до багатофункціональних операцій нового покоління. Сучасні місії включають елементи цивільного адміністрування, розбудови інституцій, забезпечення правопорядку, роззброєння, демобілізації та реінтеграції (DDR), захисту цивільного населення, сприяння виборчим процесам та розвитку верховенства права. Така трансформація свідчить про адаптацію ООН

до зростаючої складності конфліктів, але одночасно підкреслює обмеженість ресурсів і залежність від політичної волі держав-членів.

Аналіз діяльності Ради Безпеки як ключового органу ухвалення обов'язкових рішень продемонстрував її центральну роль у процесах врегулювання конфліктів. Здатність Ради санкціонувати миротворчі операції, застосування санкцій або навіть силових заходів робить її унікальним інструментом у глобальній системі безпеки. Однак проблема застосування права вето постійними членами Ради Безпеки значно ускладнює ефективне ухвалення рішень у ситуаціях, де їхні геополітичні інтереси не збігаються. Це призводить до блокування рішень щодо найбільш гострих та небезпечних конфліктів, що ставить під сумнів легітимність та ефективність цього органу.

Діяльність спеціалізованих агентств ООН та пов'язаних із нею структур була визначена як важливе доповнення до роботи Ради Безпеки. Програма розвитку ООН (ПРООН), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ВООЗ та інші агенції виконують критично важливі завдання у сфері гуманітарної допомоги, відновлення зруйнованих інфраструктур, захисту прав людини, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відбудови інституцій та сприяння стабілізації після завершення активної фази конфлікту. Їхня діяльність забезпечує довгостроковий вплив на відновлення миру та запобігання повторній ескалації.

Аналіз взаємодії між різними органами ООН показав, що успішність врегулювання конфліктів залежить від рівня координації між політичними, миротворчими, гуманітарними структурами. Це підтвердило комплексний характер сучасних конфліктів, які потребують інтегрованого підходу, що поєднує дипломатичні інструменти, заходи в галузі безпеки, освітні та соціально-економічні програми.

ООН залишається центральним елементом сучасної системи колективної безпеки, хоча її ефективність є нерівномірною та залежить від політичного

контексту, взаємодії держав-членів, доступності ресурсів і специфіки кожного конкретного конфлікту. Організація здатна відігравати незамінну роль у превентивній дипломатії, миротворчих операціях та післяконфліктному відновленні, але водночас стикається з викликами, пов'язаними з політизацією ухвалення рішень, недостатньою фінансовою підтримкою та потребою реформування Ради Безпеки.

РОЗДІЛ III

РЕГІОНАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

3.1. Європейські та євроатлантичні механізми безпеки: роль ЄС і НАТО у врегулюванні міжнародних конфліктів

Європейський Союз (ЄС) з 1990-х років поступово перетворився на одного з провідних регіональних акторів у сфері безпеки. Початково, ще в межах Європейського співтовариства, питання оборони залишалися поза його компетенцією, натомість координувалися в рамках Західноєвропейського союзу (ЗЄС). Переломним моментом стало підписання Маастрихтського договору (1992 р.), який започаткував Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП, CFSP) [63].

Подальший розвиток відбувся після Амстердамського (1997) і Ніццького договорів (2001), коли ЄС офіційно запровадив Європейську політику безпеки та оборони (ЄПБО, ESDP) – складову СЗБП, орієнтовану на оперативні дії у сфері кризового менеджменту [64]. Вона охопила як цивільні, так і військові інструменти реагування: поліцейські місії, операції з роззброєння, гуманітарну допомогу, стабілізаційні заходи.

Після набуття чинності Лісабонського договору (2009) політика отримала нову назву – Спільна політика безпеки та оборони (СПБО, CSDP), яка стала частиною єдиного інституційного механізму ЄС [65]. Згідно зі ст. 42 Договору про ЄС, СПБО забезпечує операційну спроможність Союзу використовувати цивільні та військові місії для підтримання миру, запобігання конфліктам і зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН.

Керівну роль у сфері безпеки відіграє Рада ЄС (у форматі міністрів закордонних справ), яку очолює Високий представник ЄС із закордонних справ і

безпекової політики (з 2019 р. – Жозеп Боррель). Важливими органами є: Політичний і безпековий комітет (PSC) – здійснює політичний нагляд і стратегічне керівництво місяцями; Військовий комітет ЄС (EUMS) та Військовий штаб ЄС (EUMS) – відповідають за планування операцій; Європейська служба зовнішніх дій (EEAS) – дипломатичний інструмент, що координує цивільні місії; Європейське оборонне агентство (EDA) – займається розвитком оборонних спроможностей і військово–промислової співпраці [7].

У 2022 році був ухвалений Стратегічний компас ЄС – це ключовий план дій, спрямований на зміцнення безпекової та оборонної політики Європейського Союзу до 2030 року. Документ формує спільне бачення того, у яких умовах нині функціонує ЄС, та визначає основні загрози й виклики, що постають перед Союзом. Для його підготовки у 2020 році був проведений перший комплексний огляд загроз для ЄС, що дозволило створити узгоджену картину ризиків на найближчу перспективу. Надалі такий аналіз оновлюватиметься щонайменше раз на три роки або частіше – залежно від змін у стратегічному та безпековому середовищі. Документ містить практичні кроки щодо підвищення спроможності ЄС реагувати на кризи. Головна його ідея полягає у зміцненні стратегічної автономії Євросоюзу, а також у посиленні здатності взаємодіяти з міжнародними партнерами задля захисту власних інтересів і цінностей.

Основна мета Стратегічного компасу – підвищення стійкості та самодостатності ЄС у сфері безпеки. Розвиток оборонних можливостей Євросоюзу сприятиме зміцненню не лише європейської, а й глобальної та трансатлантичної безпеки. Водночас у документі підкреслюється, що ці зусилля мають доповнювати діяльність НАТО, яка залишається головним механізмом колективної оборони для її членів. Реалізація Компасу також покликана підтримувати міжнародний порядок, заснований на правилах, ключову роль у якому відіграє Організація Об'єднаних Націй. Після ухвалення Стратегічного компаса ЄС заплановано створення сил швидкого розгортання до 5000 осіб до

2025 р., що має посилити автономну спроможність ЄС діяти в кризових ситуаціях [18].

Європейський Союз розгорнув понад 25 цивільних місій на трьох континентах. Їхній основний фокус – верховенство права, поліційна підтримка, реформування сектору безпеки, моніторинг прав людини та виборчих процесів. До найважливіших належать: EULEX Kosovo (2008–2025) – місія верховенства права, яка підтримує судову систему Косова [35]; EUMM Georgia (з 2008) – цивільна моніторингова місія після російсько–грузинської війни [37]; Консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки (EUAM Ukraine) (з 2014) – консультативна місія з реформування цивільного сектору безпеки України [34]; EUPOL COPPS (Палестинські території) – підтримка національної поліції та судової системи [36].

Події Революції Гідності 2013–2014 років, зокрема насильницькі сутички в Києві за участю протестувальників, спецпідрозділів та невстановлених стрільців, суттєво підірвали довіру громадян до влади та правоохоронної системи. У відповідь український уряд звернувся до Європейського Союзу по підтримку в реформуванні правоохоронних інституцій і системи верховенства права, а також у відновленні суспільної довіри. На запрошення України у 2014 році була створена Консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки (КМЄС). Вона співпрацює з українськими інституціями, сприяючи сталим реформам через надання стратегічних порад і практичної допомоги, орієнтованої на стандарти ЄС, належне врядування та дотримання прав людини. Сектор цивільної безпеки охоплює правоохоронні органи та інституції системи правосуддя: Міністерство внутрішніх справ та його служби (Нацполіція, Нацгвардія, Держприкордонслужба, ДМС тощо), Міністерство юстиції, прокуратуру, СБУ, ДБР, БЕБ, судову систему та антикорупційні органи. Важливу роль у цьому процесі відіграють також громадянське суспільство та Верховна Рада, забезпечуючи демократичний контроль і підтримку реформ.

В Україні діяльність Консультативної місії ЄС (EUAM) має стратегічне значення: понад 350 експертів із держав ЄС працюють над реформами поліції, прокуратури, прикордонної служби та впровадженням принципів демократичного контролю над силами безпеки. Місія стала одним із найуспішніших прикладів інтеграції європейського безпекового інструменту у партнерську державу [8].

З 2003 року ЄС провів понад 15 військових операцій, які охоплюють Африку, Близький Схід і Балкани. Серед найвідоміших: Operation Concordia (Північна Македонія, 2003) – перша військова місія ЄС після передачі повноважень від НАТО; EUFOR Althea (Боснія і Герцеговина, з 2004) – підтримка виконання Дейтонських угод; EUNAVFOR Atalanta (з 2008) – боротьба з піратством біля берегів Сомалі; EUTM Mali, EUTM Mozambique, EUTM Somalia – навчальні місії, що підвищують спроможність місцевих збройних сил.

ЄС приділяє увагу поєднанню цивільних і військових компонентів – концепції «comprehensive approach». Так, у Сахельському регіоні діє комплексна стратегія ЄС, що включає безпекові, гуманітарні та розвиткові інструменти. Серед досягнень СПБО: формування власних інституцій і процедур кризового управління; розвиток цивільного компоненту безпеки (юридична допомога, медіація, реформа сектору безпеки); партнерство з НАТО, ООН і регіональними організаціями; формування спільних оборонних проєктів у межах Постійного структурованого співробітництва PESCO (Permanent Structured Cooperation) [53].

Водночас залишаються проблеми: обмежені військові спроможності та залежність від НАТО; політична фрагментованість і різні стратегічні інтереси держав-членів; складність ухвалення рішень за принципом консенсусу; фінансові обмеження у спільному оборонному бюджеті.

Аналітики підкреслюють, що майбутнє ЄС як актора миру залежить від політичної волі держав-членів зробити безпеку справді спільною – не лише на папері, а й у діях.

Європейський Союз утвердився як провідний регіональний центр цивільного та військового кризового менеджменту. Його місії стали важливим інструментом доповнення дій ООН і НАТО, особливо у сфері верховенства права та реформування безпекових інституцій. Водночас ЄС прагне стратегічної автономії у сфері оборони, що виявляється у розвитку PESCO, Європейського оборонного фонду та формуванні спільних сил швидкого реагування. Для України участь у програмах ЄС – не лише прояв політичної солідарності, а й практичний шлях інтеграції у європейський безпековий простір.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО), створена 1949 року як система колективної оборони від зовнішньої агресії, після завершення «холодної війни» зазнала глибокої трансформації. Втрата класичного противника у вигляді Варшавського договору поставила питання про нову стратегічну ідентичність Альянсу. Відтак, починаючи зі Стратегічної концепції 1991 року, НАТО перейшло від суто оборонного союзу до інструменту колективної безпеки, орієнтованого на кризове управління, стабілізацію та партнерство [60].

Стратегічна концепція 1999 року вперше закріпила можливість проведення операцій «поза межами зони дії» (out-of-area operations), що стало теоретичною основою для інтервенцій на Балканах, у Афганістані та Північній Африці [49]. Після подій 11 вересня 2001 р. НАТО вперше активувало статтю 5 Вашингтонського договору, визнавши терористичний напад на США нападом на весь Альянс. Відтоді головною загрозою стали не держави, а транснаціональні явища – тероризм, кіберзлочинність, гібридні атаки.

З кінця 1990-х НАТО реалізувало низку масштабних операцій із врегулювання конфліктів: IFOR/SFOR (Боснія і Герцеговина, 1995–2004) – стабілізація після Дейтонських угод; KFOR (Косово, з 1999 р.) – підтримання миру та безпеки на Балканах; ISAF (Афганістан, 2003–2014) – найбільша місія в історії НАТО, понад 130 тис. військових із 50 країн; Operation Ocean Shield (2009–2016) – боротьба з піратством біля берегів Сомалі; Unified Protector (Лівія, 2011) –

забезпечення виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо захисту цивільного населення.

Попри різну ефективність цих операцій, НАТО довело спроможність діяти як глобальний стабілізаційний актор. Водночас місія в Афганістані виявила глибокі проблеми стратегічного планування, координації з цивільними структурами ООН і стійкості до затяжних конфліктів.

Анексія Криму Російською Федерацією 2014 року стала «поворотним моментом» у стратегії НАТО. Альянс повернувся до своєї базової функції – колективної оборони. На саміті в Уельсі у 2014 р. ухвалено рішення про Стратегічну адаптацію: створено Сили дуже високої готовності (VJTF), посилено військову присутність у Східній Європі та впроваджено ініціативу «Посилена передова присутність» у Польщі, країнах Балтії, Румунії та Болгарії [80].

Стратегічна концепція 2022 року чітко визначила Росію як «найзначнішу й безпосередню загрозу безпеці союзників», а Китай – як системного конкурента [50]. До кола викликів додано кібербезпеку, космічний простір, дезінформацію, зміни клімату та енергетичну безпеку.

Україна стала одним із ключових партнерів НАТО у процесі трансформації. З 2014 року діють Комплексний пакет допомоги, Трастові фонди з реформування оборони, кібербезпеки, логістики, протимінної діяльності. Після 2022 року співпраця вийшла на рівень практичної взаємосумісності ЗСУ з силами НАТО, що відображено у рішеннях Вільнюського саміту 11-12 липня 2023 р. [16].

Вільнюський саміт підсумував значний прогрес НАТО після Мадрида-2022 та визначив оновлений підхід до реагування на агресивні дії РФ. Альянс затвердив модернізовані регіональні оборонні плани та посилив передову військову присутність уздовж східного флангу – від Північної Європи до Середземномор'я, що стало можливим, зокрема, завдяки вступу Фінляндії та очікуваному приєднанню Швеції.

У підсумковому комюніке також наголошено на зміцненні глобального ядерного стримування, де ключову роль відіграють Сполучені Штати. Запрошення до участі в саміті партнерів з Індो-Тихоокеанського регіону (Австралії, Японії, Нової Зеландії та Південної Кореї) та окремий акцент на політиці Китаю підтвердили розширення уваги НАТО до глобальної безпеки та необхідності протидії підтримці РФ з боку третіх держав.

Росія була визнана головною та найбільш безпосередньою загрозою безпеці Альянсу. Водночас союзники уникали жорстких формулювань щодо членства України, але підкреслили її належність до євроатлантичної спільноти та підтвердили готовність надавати тривалу підтримку, зокрема на двосторонньому рівні, у відновленні суверенітету та територіальної цілісності України [16].

Одним із головних напрямів трансформації є розвиток спроможностей і партнерств. У 2016 р. створено Процес оборонного планування (NATO Defence Planning Process) (NDPP), що координує оборонні пріоритети держав-членів. Метою Процесу оборонного планування НАТО є забезпечення рамок, у яких можна гармонізувати діяльність з оборонного планування на національному рівні та на рівні Альянсу, щоб дозволити союзникам найефективнішим чином забезпечити необхідні сили та можливості. Це має сприяти своєчасному визначенню, розвитку та наданню необхідного спектру сил, які є сумісними та належним чином підготовленими, оснащеними, навченими та забезпеченими, а також пов'язаних з ними військових та невійськових можливостей для виконання повного спектру місій Альянсу [51].

Розвивається ініціатива «NATO 360», спрямована на реагування на загрози з усіх напрямів – від Сходу до Півдня.

Серед партнерських механізмів – «Партнерство заради миру» (ПЗМ), Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП), Середземноморський діалог, Ініціатива співпраці в Перській затоці. Для України членство в ПЗМ з 1994 року стало основою для системної інтеграції у стандарти НАТО. У 2020 році Україні надано

статус партнера розширених можливостей. Проект Указу Президента України «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна–НАТО на 2022 рік» уряд ухвалив 23 лютого 2022 року. Однак уже наступного дня, після початку повномасштабного вторгнення Росії та запровадження воєнного стану, стало очевидно, що РНП-2022 потребує глибокого перегляду з урахуванням докорінних змін у політичній, економічній та безпековій ситуації. Тому 19 травня 2022 року Прем'єр-міністр Денис Шмигаль підтримав пропозицію віцепрем'єрки з європейської та євроатлантичної інтеграції Ольги Стефанішиної відкласти подальшу роботу над програмою до завершення воєнного стану та визначення ключових напрямів для відновлення та реформ. Важливим нормативним документом у цій сфері стала Стратегія комунікації державної політики євроатлантичної інтеграції, яку Президент України ввів у дію в серпні 2021 року на період до 2025 року.

Після початку широкомасштабної війни НАТО перетворилася на основний політичний майданчик для координації міжнародної оборонної підтримки України. Зокрема, під егідою США була сформована Контактна група з оборони України – формат «Рамштайн», перше засідання якої відбулося 27 квітня 2022 року на авіабазі «Рамштайн» у Німеччині. Нині до цієї коаліції долучилися близько 50 держав [10].

Попри стратегічну єдність, НАТО зіштовхується з низкою викликів: нерівномірність оборонних витрат – лише 18 із 32 членів виконують норму у 2% ВВП; внутрішні політичні розбіжності між США, Туреччиною, Угорщиною та іншими союзниками; питання стратегічної автономії ЄС, що частково дублює функції Альянсу; загрози кібер- і гібридного характеру, які вимагають нетрадиційних форм реагування.

У відповідь НАТО посилює координацію з Європейським Союзом (спільна декларація 2023 р.), розвиває Центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам (Гельсінкі) та ухвалює Програму з інновацій DIANA для підтримки

технологічних рішень у сфері оборони. Прискорювач оборонних інновацій НАТО DIANA (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic), створений за підсумками Брюссельського саміту 2021 року, має на меті залучати та адаптувати комерційні технології подвійного призначення для потреб оборони та безпеки. Його діяльність зосереджена на дев'яти ключових напрямках, які НАТО визначає як критично важливі для майбутнього: штучний інтелект, робота з даними, автономні системи, квантові технології, біотехнології, гіперзвукові розробки, космічні технології, інноваційні матеріали та методи виробництва, а також нові рішення в галузі енергетики та двигунів [12].

Для України зараз роль НАТО є ключовою: Альянс забезпечує політичну підтримку, військове навчання, стандартизацію, координацію допомоги. Подальше поглиблення співпраці з НАТО – не лише безпекова необхідність, а й стратегічний крок до інтеграції у західну архітектуру безпеки.

3.2. Регіональні моделі запобігання та врегулювання конфліктів поза Європою: досвід Африканського Союзу, ОБСЄ, АСЕАН та інших структур

Після завершення колоніальної епохи Африка стала регіоном із найвищою концентрацією внутрішніх і міждержавних конфліктів. Спроби створити континентальний механізм миру розпочалися ще у межах Організації Африканської Єдності (ОАЄ) (1963–2002). Однак через принцип невтручання та відсутність спільних сил безпеки ОАЄ не змогла ефективно реагувати на гуманітарні кризи – зокрема під час геноциду в Руанді (1994).

У 2002 р. її було реформовано в Африканський Союз (АС), який отримав значно ширший мандат. В Африканській хартії з прав людини і народів 1981 р. та особливо в Африканському акті про заснування Африканського Союзу (Constitutive Act of the AU, 2000) чітко прописано принципи запобігання та розв'язання конфліктів. Найважливіші з них – у статтях 3, 4 та 5 Акту про

створення АС. В документах АС про запобігання і розв'язання конфліктів закріплена заборона застосування сили та обов'язок мирного врегулювання. АС закріплює принципи: заборони агресії між державами-членами; поваги до кордонів і територіальної цілісності; використання виключно мирних засобів для врегулювання спорів (переговори, медіація, арбітраж). Це визначено у Ст. 4 Акту АС: принципи мирного співіснування, невикористання сили та мирного врегулювання конфліктів. АС має право втручатися у державу-члена у випадку: воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду. Це закріплено в ст. 4(h) і є ключовим принципом превенції масових конфліктів [31].

АС у своїх установчих документах проголошує: необхідність раннього попередження конфліктів, створення системи моніторингу криз, медіації та добрих послуг у регіональних суперечках, сприяння постконфліктній стабілізації й відбудові. АС підкреслює, що безпека і розвиток взаємопов'язані, тож запобігання конфліктам включає: підтримку демократії, захист прав людини, боротьбу з причинами конфліктів (бідність, нерівність, маргіналізація) [31].

Таким чином, АС формує одну з найрозвиненіших регіональних систем превенції та врегулювання конфліктів, яка поєднує політичні, військові та гуманітарні інструменти. Це стало концептуальною революцією: вперше на регіональному рівні було закріплено принцип «невтручання через байдужість» (non-indifference). Основним інструментом є Африканська архітектура миру та безпеки (APSA), заснована 2004 року. Вона включає: Раду миру і безпеки (PSC) – головний політичний орган, який ухвалює рішення щодо миротворчих місій; Африканські сили готовності (ASF) – багатонаціональні підрозділи з п'яти регіональних компонентів (Північна, Західна, Центральна, Східна, Південна Африка); Фонд миру – фінансовий інструмент підтримки операцій; Континентальну систему раннього попередження (CEWS).

Ця структура координує дії з ООН, ЄС і регіональними економічними співтовариствами (ECOWAS, IGAD, SADC, ECCAS), які мають власні механізми

врегулювання конфліктів. Африканський Союз здійснив низку масштабних миротворчих операцій, що продемонстрували зростання його автономії.

Змішана операція Африканського Союзу та Організації Об'єднаних Націй у Дарфурі (ЮНАМІД) була створена 31 липня 2007 року після прийняття резолюції 1769 Ради Безпеки. Основним мандатом ЮНАМІД є захист цивільного населення, але вона також має завдання сприяти безпеці гуманітарної допомоги, моніторингу та перевірки виконання угод, сприяння інклюзивному політичному процесу, сприяння просуванню прав людини та верховенства права, а також моніторингу та звітності про ситуацію вздовж кордонів з Чадом та Центральноафриканською Республікою (ЦАР). Дарфур, Судан, 2004–2007 рр. – перша місія АС, яка згодом була передана ООН. Її досвід став основою для спільних операцій типу гібридних місій [68].

Місія Африканського Союзу в Сомалі (AMISOM) була створена Радою миру та безпеки АС 19 січня 2007 року за мандатом ООН для стабілізації країни та підтримки політичного процесу. Вона замінила запропоновану раніше місію IGAD – IGASOM, яка мала розміститися в Сомалі у 2005–2006 рр., але не була реалізована через загострення конфлікту, зокрема через зростання впливу Союзу ісламських судів і бої за контроль над Могадішо. У лютому 2007 року РБ ООН резолюцією 1744 офіційно дозволила розгортання AMISOM із початковим шестимісячним мандатом для підтримки національного примирення. Подальші резолюції ООН регулярно продовжували місію, зокрема резолюція 2182 (2014), яка дала змогу AMISOM забезпечувати безпеку та сприяти діалогу між різними сомалійськими акторами. У 2017 році РБ ООН ухвалила резолюцію 2372, що передбачала поступове передання функцій безпеки від AMISOM сомалійським силам із урахуванням реального прогресу у сфері політики та безпеки. AMISOM – одна з найуспішніших африканських операцій. Близько 20 000 військових із країн Африки (Уганда, Бурунді, Кенія, Ефіопія, Джибуті) сприяли відновленню центрального уряду в Могадішо.

З 1 квітня 2022 року AMISOM була трансформована в нову місію – ATMIS. Резолюція Ради Безпеки ООН 2767 (2024) схвалила рішення Ради миру та безпеки Африканського Союзу замінити Перехідну місію Африканського Союзу в Сомалі (ATMIS) Місією Африканського Союзу з підтримки та стабілізації в Сомалі (AUSSOM) з 1 січня 2025 року. Перехідна місія Африканського Союзу в Сомалі (ATMIS) – це багатовимірна місія (військова, поліцейська та цивільна), санкціонована Африканським Союзом та уповноважена Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй та Радою миру і безпеки Африканського Союзу [25].

MISCA (Африканська міжнародна підтримувальна місія в Центральноафриканській Республіці) – це миротворча операція Африканського Союзу, створена 5 грудня 2013 року за резолюцією Ради Безпеки ООН 2127. Її метою була стабілізація Центральноафриканської Республіки після перевороту 2013 року та ескалації насильства. Місію підтримувала Франція, вона офіційно розгорнулася 19 грудня 2013 року. Планувалося, що за потреби її можуть переформатувати в більшу місію ООН. 10 квітня 2014 року Рада Безпеки ООН схвалила створення нової миротворчої місії MINUSCA, і 15 вересня 2014 року MISCA передала їй свої повноваження.

AFISMA – це міжнародна військова місія під проводом Економічного співтовариства західноафриканських держав (ЕКОВАС), схвалена Радою Безпеки ООН у 2012 році. Мета місії – допомогти уряду Малі відновити контроль над північними регіонами, які захопили ісламістські та повстанські групи, а також підтримати стабілізацію, безпеку й підготовку малійських сил. Операція діяла до 2013 року, після чого її функції були передані миротворчій місії ООН MINUSMA.

EMCOWAS ECOMOG – найвідоміша операція у Ліберії (1990–1997), що фактично стала першою африканською колективною інтервенцією. ECOMOG (Economic Community of West African States Monitoring Group) – це військовий підрозділ ECOWAS, створений для миротворчих і стабілізаційних операцій у

Західній Африці. Він був задіяний у кількох конфліктах, зокрема: Ліберія (1990-ті), Сьєрра-Леоне (1997–1999), Гвінея-Бісау. Основне завдання ECOMOG – зупиняти насильство, розділяти сторони конфлікту та підтримувати відновлення миру в регіоні.

Загалом ці операції демонструють, що АС і його регіональні партнери можуть діяти самостійно, особливо у випадках, коли ООН чи великі держави не мають політичної волі для втручання.

ООН офіційно визнає Африканський Союз «основним партнером» у підтриманні миру на континенті (резолюція РБ 2033, 2012 р.) [74]. Співпраця здійснюється у форматі спільних місій (UN–AU Hybrid Operations) та механізму консультацій PSC–UNSC, який забезпечує політичну узгодженість. PSC–UNSC – це взаємодія між Постійним військовим органом Африканського Союзу та Радою Безпеки ООН. Мета цього співробітництва: координація миротворчих та стабілізаційних місій в Африці; узгодження політичних рішень і мандатів для операцій з підтримки миру; синхронізація дій Африканського Союзу та ООН для ефективного реагування на конфлікти та кризові ситуації на континенті.

Європейський Союз є головним донором Африканського фонду миру і фінансує до 90% операцій АС. Наприклад, місія AMISOM отримувала щорічну підтримку від ЄС у розмірі близько 200 млн євро. Африканський фонд миру було створено у 2004 році на прохання африканських лідерів. Фінансується через Європейський фонд розвитку та є основним джерелом фінансування для підтримки зусиль Африканського Союзу та Африканських регіональних економічних співтовариств у сфері миру та безпеки, загальна сума якого з 2004 року перевищує 2,7 мільярда євро. Панафриканська програма, заснована у 2014 році, надає цілеспрямовану підтримку Стратегічному партнерству між Африка та ЄС і є першою в історії програмою ЄС з розвитку та співробітництва, яка охоплює всю Африку. Програма фінансується в рамках Інструменту співробітництва в галузі розвитку (DCI) ЄС з бюджетом у 845 мільйонів євро на період 2014-2020

років. З 2007 року Програма підтримки АС є ключовим інструментом підтримки Спільної стратегії Африка-ЄС та Африканського Союзу. Головною метою програми є сприяння місії АС, спрямованій на те, щоб стати ефективною та цінною інституцією, яка сприяє реалізації бачення АС як інтегрованої, процвітаючої та мирної Африки, керованої власними громадянами та представляючи динамічну силу на міжнародній арені. AUSP вступила у свій четвертий етап у 2019 році з внеском у розмірі 30 мільйонів євро [59].

Через Африканську архітектуру миру та безпеки (APSA) Африканський Союз та африканські регіональні організації працюють разом над створенням міцної основи для запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів і криз в Африці.

Незважаючи на успіхи, африканські операції стикаються з численними обмеженнями: фінансова залежність від зовнішніх донорів (ЄС, США, ООН); нестача технічних ресурсів та авіаційної підтримки; проблеми координації між АС і регіональними організаціями; питання підзвітності військових контингентів і дотримання прав людини.

Експерти підкреслюють, що африканська миротворчість успішна там, де існує політична згода серед держав регіону (наприклад, у Сомалі чи Ліберії), і зазнає поразок, коли суперництво або зовнішні впливи підривають єдність дій (Дарфур, Мозамбик).

Африканський Союз став найрозвиненішою регіональною організацією у сфері миру та безпеки серед країн Глобального Півдня. Його інституційна архітектура (APSA) поєднує механізми раннього попередження, дипломатії, миротворчості та постконфліктного відновлення.

Однак потенціал Африканського Союзу залишається частково реалізованим через брак ресурсів і внутрішні політичні розбіжності. Посилення співпраці з ООН, ЄС і окремими африканськими регіональними організаціями – ключовий шлях підвищення ефективності африканських місій миру.

Для міжнародного права африканський досвід є унікальним прикладом «африканських рішень для африканських проблем», які поступово формують новий стандарт регіональної відповідальності за безпеку.

Висновки до розділу

Регіональні міжнародні організації посідають ключове місце в сучасній архітектурі міжнародної безпеки, оскільки саме вони здатні забезпечити більш оперативну, контекстуалізовану та політично легітимну реакцію на виникнення конфліктів. Проведений аналіз показує, що роль таких організацій у врегулюванні конфліктів зросла, особливо після завершення Холодної війни, коли загрози стали менш передбачуваними, а міжнародна система — більш фрагментованою. Саме в цих умовах механізми колективної безпеки на регіональному рівні компенсують обмежену спроможність глобальних структур на чолі з ООН діяти швидко й ефективно. У європейському та євроатлантичному просторі визначальними акторами виступають Європейський Союз та НАТО, які сформували розвинені інструменти для запобігання, стримування та врегулювання конфліктів. НАТО забезпечує військову компоненту, включно з колективною обороною, стримуванням та операціями з підтримання миру, тоді як ЄС пропонує цивільні, дипломатичні та інтеграційні механізми, спрямовані на довгострокову стабілізацію. Європейська модель демонструє, що найефективніші результати досягаються шляхом поєднання важелів безпеки, економічної підтримки, верховенства права та інституційної взаємодії. Водночас події останніх років, включаючи агресію Росії проти України, виявили потребу у зміцненні оборонного компонента ЄС та новому визначенні ролі НАТО у довгостроковій стабільності континенту.

Порівняння європейських інституцій із механізмами безпеки поза Європою показує, що регіональні моделі мають різний рівень інституційного розвитку,

інструментів впливу і політичної волі до втручання. Африканський Союз став одним із найбільш активних у сфері миротворчості поза ООН, розвиваючи власні сили швидкого реагування, регіональні бригади та превентивну дипломатію. Проте ефективність АС часто обмежується нестачею ресурсів і залежністю від зовнішньої підтримки. АСЕАН, навпаки, робить акцент на консенсусі, невтручанні та діалозі, що забезпечує стабільність, але ускладнює активні дії в умовах кризи. ОБСЄ, попри унікальний мандат у сфері превентивної дипломатії й раннього попередження, має обмежену можливість впливати в умовах, де інтереси великих держав вступають у конфлікт. Отже, ефективність регіональних організацій визначається трьома чинниками: наявністю реальних інструментів впливу – від військових сил до санкційних механізмів; політичною єдністю та готовністю держав-членів діяти рішуче; спроможністю інтегрувати зовнішню підтримку або координацію з глобальними інституціями, передусім ООН.

Попри ці відмінності, регіональні організації відіграють незамінну роль у підтриманні міжнародного миру, адже здатні діяти ближче до джерела конфліктів, краще розуміти місцевий контекст та забезпечувати комплексний підхід до стабілізації. У сучасній системі міжнародної безпеки саме поєднання глобальних та регіональних механізмів стає основою ефективного врегулювання конфліктів.

РОЗДІЛ IV

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ

4.1. Трансформація характеру сучасних конфліктів і проблеми міжорганізаційної координації

Після 2014 р. і особливо з початком повномасштабної агресії Росії проти України 2022 р. конфлікти дедалі частіше відбуваються у «сірих зонах» між війною й миром, поєднуючи дії у кіберпросторі, інформаційно–психологічні операції, економічний та енергетичний тиск, підривні дії й транснаціональний тероризм. Для міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС та ін.) це означає потребу оновлення понять, мандатів і інструментів реагування, включно з міжвідомчою/міжорганізаційною координацією та спільними стандартами кіберстійкості.

Кібероперації стали системним елементом сучасних протистоянь: від розвідки й впливу до переривання критичної інфраструктури. На міжнародно–правовому рівні найдетальніший їх опис пропонує «Галлінський посібник 2.0 про міжнародне право, застосовне до кібероперацій». Це фундаментальний, авторитетний посібник написаний двадцятьма провідними міжнародними правознавцями, які працювали над ним кілька років про те, як міжнародне право застосовується до кібероперацій – тобто дій у кіберпросторі, що можуть мати міжнародно-правові наслідки. Це видання охоплюючи міжнародне право, яке застосовується не лише під час війни, а й у мирний час, містить 154 «чорні норми» (black-letter) правила для кібероперацій із великими коментарями»[58]. На національному рівні Україна визначає терміни, суб'єктів і принципи забезпечення кібербезпеки в Законі «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»

[66], а стратегічні цілі та архітектуру національної системи кібербезпеки – у Стратегії кібербезпеки України [19].

Стратегія кібербезпеки України описує сучасні кіберзагрози так: активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції та розвиток кіберзброї іншими державами; кіберзлочинність, кібертероризм, дезінформаційні та маніпулятивні кампанії (наприклад, втручання у вибори, пропаганда); зміни через цифровізацію та нові технології (хмарні сервіси, Інтернет речей, AI), які створюють нові вектори для атак. Хоча Стратегія сама по собі не ділить загрози за часом війни чи миру, вона визначає, що кіберпростір став «одним із можливих театрів воєнних дій» – тобто кібератаки можуть бути частиною збройних конфліктів і спрямовані на: критику інформаційної інфраструктури та критичну інфраструктуру, підривні операції, розвідку та підтримку фізичних бойових операцій. Стратегія відкрито визнає міжнародну співпрацю як ключову складову. Основні напрями якої є розвиток співпраці з Європейським Союзом, США, державами-членами НАТО та іншими міжнародними партнерами; обмін інформацією про кіберінциденти та методи реагування; погодження стандартів та кращих практик для посилення кіберстійкості всієї національної системи. Це означає, що міжнародні організації (ЄС, НАТО, ООН та ін.) та стандарти ЄС/НАТО враховуються як орієнтири для національної політики України та правового регулювання кібербезпеки [19].

Для міжнародних організацій з цього випливають два практичні наслідки: необхідність узгодження «порогу шкоди» й атрибуції як передумови колективних заходів; інтеграція стандартів кіберстійкості та взаємодопомоги з приватним сектором і CERT–спільнотою.

Швидкість, масштаби та інтенсивність гібридних загроз зросли за останні роки. Готовність запобігати, протидіяти та реагувати на гібридні атаки, як з боку державних, так і недержавних суб'єктів, є головним пріоритетом для НАТО.

Наприклад, Російська Федерація використовує складні гібридні стратегії, включаючи політичне втручання, зловмисну кібердіяльність, економічний тиск і примус, підривну діяльність, агресію та анексію. Примусова військова позиція та риторика також використовуються як частина гібридних стратегій Російської Федерації для досягнення своїх політичних цілей та підриву міжнародного порядку, що ґрунтується на правилах [48].

Зловмисні гібридні та кібероперації Китайської Народної Республіки (КНР), а також її конфронтаційна риторика та дезінформація спрямовані проти союзників та завдають шкоди безпеці Альянсу. Наприклад, КНР прагне контролювати ключові технологічні та промислові сектори, критично важливу інфраструктуру, стратегічні матеріали та ланцюги постачання. Вона використовує свій економічний важіль для створення стратегічної залежності та посилення свого впливу [48].

Отже, НАТО визначає «гібридні загрози» як поєднання військових і невійськових, явних і прихованих засобів (кібер, дезінформація, економічний тиск, політичні диверсії, використання проксі. Це потребує одночасної оборони у кількох доменах і швидкого спільного виявлення/стримування.

ЄС у своїй політиці підкреслює раннє виявлення та міжвідомчий обмін (Hybrid Fusion Cell), а також нарощення спроможностей протидії CBRN-ризикам, контррозвідці й кіберкомпоненту – як ядро «цілісної стійкості» до гібридних впливів.

Тероризм еволюціонував від ієрархічних мереж до гібридних і «саморадикалізованих» акторів, які використовують онлайн-платформи для вербування, фінансування та координації атак. Глобальна контртерористична стратегія ООН (ухвалена Генеральною Асамблеєю консенсусом у 2006 р. і регулярно переглядається) формує комплексний підхід чотирьох «стовпів» – запобігання, подолання умов, які сприяють поширенню тероризму; заходи з протидії; зміцнення потенціалу держав; забезпечення прав людини та

верховенства права. Стратегія наголошує, що протидія тероризму можлива лише через глобальну співпрацю, превенцію та захист фундаментальних свобод [47].

В Україні правові й інституційні засади боротьби з тероризмом визначаються Законом «Про боротьбу з тероризмом» [4] і діяльністю Антитерористичного центру при СБУ, що забезпечує координацію суб'єктів протидії. Для міжнародних організацій це означає баланс між безпекою та правами людини, контроль потоків фінансування, співпрацю тощо.

Кібернетичні, гібридні та терористичні виміри сучасних конфліктів взаємопосилюють одне одного. Міжнародні організації повинні: вибудувати спільні механізми раннього попередження та атрибуції; розвивати «цілісну стійкість» держав-членів до гібридних впливів; поєднувати контртерористичні заходи з правозахисними стандартами; формалізувати взаємодію з приватним сектором і громадянським суспільством.

Сучасна система міжнародних відносин характеризується поліцентричністю, взаємопроникненням сфер безпеки, економіки та гуманітарної політики. Внаслідок цього зросла кількість міжнародних організацій, які частково дублюють свої повноваження. В умовах зростання кількості конфліктів – зокрема, гібридних, регіональних, асиметричних – питання координації між структурами ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, Африканського Союзу, а також численними регіональними ініціативами набуло важливого значення. Координація стає вирішальною умовою ефективності міжнародного реагування – від миротворчих операцій до санкційних механізмів і гуманітарних програм.

Основна перешкода координації полягає у різних мандатах і правових підставах діяльності організацій. Так, ООН має універсальний характер і глобальний мандат з підтримання миру, тоді як НАТО – оборонний альянс із чітким зобов'язанням колективної оборони (ст. 5 Вашингтонського договору), а ЄС поєднує елементи економічного та політичного союзу, формуючи Спільну політику безпеки та оборони. ОБСЄ, своєю чергою, діє на основі політичних

зобов'язань, а не юридично обов'язкових норм, що створює асиметрію у рівнях відповідальності та процедурі ухвалення рішень.

У випадку конфліктів (зокрема, на Балканах, у Лівії, Малі, Україні) це призводило до фрагментації операцій: різні організації проводили паралельні місії або конкурували за лідерство у процесі врегулювання. Наприклад, у Боснії і Герцеговині спершу мандат мав UNPROFOR, потім операцію перейняло НАТО (IFOR/SFOR), а надалі – ЄС (EUFOR Althea). Така передача компетенцій потребувала складних узгоджень, подвійного звітування та часто призводила до втрати оперативності.

Іншою проблемою є політична конкуренція між міжнародними організаціями. Наприклад, у рамках врегулювання криз на пострадянському просторі (Придністров'я, Південна Осетія, Донбас) паралельно діють формати під егідою ОБСЄ, ЄС та ООН, що ускладнює вироблення єдиного бачення. Європейський Союз часто ініціює власні цивільні місії (EUMM Georgia, EUAM Ukraine), які формально доповнюють, але не інтегровані в структуру ООН чи ОБСЄ.

Проблему дублювання підсилює відсутність узгоджених стандартів миротворчих операцій. ООН має власні процедури добору персоналу, управління логістикою й мандатами, тоді як ЄС і НАТО застосовують окремі стандарти підготовки. Це ускладнює взаємне визнання навчань, а в кризових ситуаціях – координацію дій. Наприклад, у місії EULEX Косово бракувало узгодження між структурами ЄС та компонентами ООН МІК, що призводило до дублювання аналітичних звітів і неоднозначного підпорядкування.

У нових безпекових умовах (зокрема, під час війни Росії проти України) виявляється загострення геополітичного суперництва між членами різних організацій. Країни, які входять до кількох структур одночасно (наприклад, Туреччина – член НАТО, але не ЄС), часто діють виходячи з національних пріоритетів, що ускладнює консенсус у спільних рішеннях.

Проблеми координації поглиблюються нестачею обміну розвідувальною, кібер- та кризовою інформацією між організаціями. У межах системи ООН інформація збирається через Департамент миротворчих операцій, НАТО – через розгалужену мережу Об'єднаного командування операцій, а в ЄС – через Розвідувальний та Ситуаційний Центр (INTCEN). Проте ці структури рідко здійснюють повноцінний обмін аналітикою через відмінні рівні конфіденційності та юридичні обмеження.

Прикладом позитивної динаміки є механізм «Стратегічне партнерство ЄС-НАТО» («EU–NATO Strategic Partnership»), що передбачає обмін даними про гібридні загрози, кіберінциденти та логістику оборонних місій. Проте навіть у цьому форматі спостерігаються затримки в оперативному реагуванні через складну систему погодження рішень – консенсус усіх держав-членів обох організацій може тривати тижнями [47].

Не менш важливою проблемою є відсутність узгодження між безпековими та гуманітарними компонентами міжнародної допомоги. Наприклад, у зонах конфліктів у Сахелі або на Близькому Сході одночасно діють операції ООН, Африканського Союзу, ЄС та Міжнародного Червоного Хреста, але кожна з них керується власними фінансовими і стратегічними циклами. У результаті – неефективне використання ресурсів і дублювання звітності.

Вирішення цих проблем потребує створення єдиних багаторівневих платформ координації, подібних до Інтегрованого процесу планування місії («Integrated Mission Planning Process» (IMPP)) ООН або Комплексний підхід («Comprehensive Approach») НАТО, які інтегрують військові, цивільні та гуманітарні виміри операцій. Український досвід після 2022 р. демонструє, що взаємодія між міжнародними гуманітарними структурами (UNHCR, ICRC, WFP) та урядовими агентствами України стала ефективнішою лише після запровадження спільного «Плану гуманітарного реагування». («Humanitarian

Response Plan») під егідою ООН, який координує дії 500+ партнерських організацій.

У 2025 році 305 мільйонів людей потребують термінової гуманітарної допомоги через ескалацію криз. Конфлікти та зміна клімату спричиняють безпрецедентне переміщення, голод та руйнування. Війни, зокрема в Судані, Газі та Україні, призводять до переміщення мільйонів людей та жертв серед цивільного населення. До середини 2024 року понад 123 мільйони людей були насильно переміщені, що призводить до поширених порушень міжнародного гуманітарного права.

Продовольча нестабільність зростає, 280 мільйонів людей зіштовхуються з гострим голодом. Умови голоду погіршуються в Судані, Газі, Південному Судані та на Гаїті [32].

Серед ключових напрямів удосконалення міжнародної взаємодії аналітики виокремлюють: створення єдиних міжорганізаційних стандартів реагування, особливо в сфері кібербезпеки та кризового управління; інституціоналізація партнерств – наприклад, регулярні засідання Ради ЄС–НАТО на рівні міністрів оборони й зовнішніх справ, координація з ООН через спільні меморандуми; розширення ролі регіональних акторів – Африканського Союзу, Ліги арабських держав, ОБСЄ – у глобальних програмах ООН, що дозволяє децентралізувати відповідальність і зменшити навантаження на глобальні структури; зміцнення координаційних офісів на місцях – у межах миротворчих і стабілізаційних операцій, де інтегровані штаби включають представників кількох організацій.

Досвід останніх років показує, що лише тісна взаємодія між глобальними й регіональними організаціями може забезпечити ефективне реагування на складні конфлікти сучасності – від Сирії до України.

Координація між міжнародними організаціями є складним, але необхідним процесом у системі колективної безпеки. Вона зіштовхується з проблемами дублювання функцій, політичних суперечностей, інформаційних бар'єрів і

фінансових розривів між донорами. Водночас поступове формування «мережевої дипломатії» – обмін фахівцями, спільні навчання, цифрові платформи даних – створює передумови для подолання цих викликів. Модель комплексного підходу, що поєднує військовий, цивільний і гуманітарний виміри, стає ключовим напрямом реформування міжнародних організацій у XXI столітті.

4.2. Вплив недержавних акторів та необхідність реформування міжнародних організацій у відповідь на нові виклики

У XXI столітті міжнародна система дедалі більше набуває ознак плюралізації акторів: поряд із державами ключову роль у формуванні безпекового середовища відіграють недержавні суб'єкти – міжнародні й національні неурядові організації, транснаціональні корпорації, медіа–платформи, релігійні структури, приватні військові компанії, волонтерські рухи та громадські ініціативи.

Їхній вплив на конфлікти є амбівалентним: з одного боку, недержавні актори сприяють гуманітарному реагуванню та посередництву, а з іншого – можуть підживлювати конфлікти, брати участь у збройних діях або впливати на інформаційні кампанії. Для міжнародних організацій така множинність суб'єктів створює новий вимір координації та відповідальності, який раніше не був чітко врегульований у міжнародному праві.

Найпоширенішим класифікаційним підходом є поділ недержавних акторів на три групи:

1. Гуманітарні та правозахисні організації (Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Міжнародна амністія, «Лікарі без кордонів», українська ГО «Карітас–Україна» та ін.);

2. Економічні й технологічні корпорації, які контролюють комунікаційні, енергетичні та цифрові ресурси (Google, SpaceX, Palantir, а також українські ІТ–компанії, що розробляють системи OSINT–моніторингу);

3. Парамілітарні структури та приватні військові компанії, які діють поза національними юрисдикціями. Ці компанії працюють у різних регіонах світу, здебільшого на основі контрактів з урядами, міжнародними організаціями або приватними суб'єктами (Blackwater / Academi (США), DynCorp International (США), G4S (Велика Британія), Wagner Group / «Група Вагнера» (Росія), STTER International (ПАР), Aegis Defence Services (Велика Британія).

Кожна з цих груп має власні мотиви – гуманітарні, політичні, економічні чи ідеологічні – і взаємодіє з державними та міжнародними структурами як партнер, а іноді й як конкурент.

В умовах затяжних конфліктів роль класичних міжурядових організацій (ООН, ЄС, ОБСЄ) доповнюють глобальні та локальні неурядові мережі, здатні швидше реагувати на кризи. Так, під час війни в Україні після 2022 р. міжнародні фонди – International Rescue Committee, CARE, World Vision – забезпечують мільйони людей гуманітарною допомогою, тоді як українські організації «Повернись живим» та «Сила людей» координують логістику на місцевому рівні.

ООН визнає цю роль офіційно: у звітності Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА) за 2024 рік понад 60 % проєктів виконуються у партнерстві з неурядовими організаціями та місцевими ініціативами. Понад 500 організацій, що працюють у рамках Плану гуманітарних потреб та реагування України на 2024 рік, прагнуть інтегрувати захист у всі аспекти реагування та забезпечувати зв'язки з поточною роботою з відновлення шляхом системної підтримки, планування та відновлення на рівні громад [66].

Недержавні структури відіграють і посередницьку функцію: релігійні організації (наприклад, Ватикан, Всесвітня рада церков) неодноразово виступали медіаторами між сторонами у Сирії, Центральноафриканській Республіці, Україні.

У дослідженнях українських вчених зазначається, що українські волонтерські мережі дуже часто компенсують слабкість державних інституцій на етапі екстреного реагування. Одним із важливих аспектів відновлення після війни

є інституціоналізація волонтерського руху та посилення співпраці громадських організацій із державними структурами та міжнародними донорами. Позитивні приклади країн, які вже пройшли шлях післявоєнного відновлення показують, що ефективна відбудова можлива тільки за умови налагодженої взаємодії між усіма учасниками процесу [15].

Поширення діяльності приватних військових компаній та озброєних угруповань (у т. ч. терористичних) радикально змінило природу сучасних конфліктів. Діяльність групи «Вагнер» у Сирії, Лівії, Малі та Україні висвітлює загрозу «аутсорсингу насильства» – коли держава де-факто використовує приватних підрядників для військових операцій без юридичної відповідальності. Проблему поглиблює відсутність універсального міжнародно-правового регулювання: Женевські конвенції 1949 р. і Додаткові протоколи 1977 р. [2] визнають лише «комбатантів» і «найманців», тоді як приватні військові компанії часто діють у сірій зоні між цими категоріями.

У сучасному політичному насильстві чітко простежується зростання впливу недержавних акторів, що проявляється в кількох вимірах. По-перше, домінуючими стають конфлікти за участі недержавних суб'єктів (внутрішньодержавні, недержавні та транскордонні) на тлі скорочення кількості міждержавних зіткнень. По-друге, посилення протистояння між державою та недержавними акторами свідчить про поширення асиметричних, іррегулярних і гібридних конфліктів, які зазвичай мають затяжний характер і низьку інтенсивність, але водночас завдають суттєвої шкоди регіональній і глобальній безпеці, стабільності та легітимності держав. По-третє, у сучасному світі спостерігається різке зростання активності терористичних організацій, зокрема мережових транснаціональних радикально-екстремістських структур міжнародного та регіонального рівнів, чия деструктивна діяльність останніми роками набула глобального масштабу. У сукупності ці тенденції свідчать про поступову втрату актуальності традиційних форм політичного насильства та появу нових викликів і загроз [1].

Із 2022 р. частка приватних військових компаній у структурі сучасних збройних конфліктів зросла до 15–20 %, а їх участь призводить до ускладнення мирних переговорів через нечіткість статусів і мотивів. Для міжнародних організацій це означає необхідність розробки нових механізмів контролю над діями недержавних збройних акторів, включно з реєстрацією та санкційними інструментами ООН і ЄС.

Інформаційний вимір став ще однією сферою активності недержавних гравців. Соціальні мережі та платформи (Facebook, X/Twitter, Telegram, YouTube) стали каналами мобілізації, пропаганди та впливу на громадську думку. Дослідження Українського кризового медіацентру показують, що близько 45 % дезінформаційних кампаній щодо війни в Україні здійснюються через нелегальні «мережі ботів» та псевдо- неурядові громадські організації, пов'язані з іноземними державами.

Міжнародні організації реагують створенням спільних інформаційних платформ – EU StratCom Task Force, NATO Hybrid Centre of Excellence (Гельсінкі), UNESCO Project on Media Resilience – які співпрацюють із громадськими структурами, журналістськими союзами та факт-чекінговими мережами. Український сектор, зокрема ініціативи «StopFake» та «Detector Media», став прикладом взаємодії між недержавними й державними акторами у сфері інформаційної безпеки.

Досвід України, Грузії та інших країн свідчить, що миротворчість знизу – bottom-up peacebuilding – часто випереджає офіційні міжурядові процеси. У післявоєнному відновленні саме громадські ініціативи (психологічна допомога, реінтеграційні програми для ветеранів, освітні проєкти в деокупованих територіях) забезпечують довіру до інституцій і підґрунтя для довгострокового миру.

ООН і ЄС визнали такий підхід у концепції підтримки миру, яка закликає інтегрувати місцеві неурядові організації в усі етапи конфліктного циклу.

Недержавні актори – від волонтерських мереж до приватних військових компаній і медіа-платформ – стають невід’ємною частиною конфліктного середовища XXI століття. Їхня взаємодія з державами та міжнародними організаціями є суперечливою, але необхідною. Ключовими завданнями для світової спільноти є: юридичне врегулювання статусу приватних військових компаній та інших озброєних недержавних суб’єктів; інституціоналізація участі громадянського суспільства в миротворчих процесах; спільна боротьба з інформаційними маніпуляціями через партнерство держав і неурядових організацій, розвиток публічно–приватних альянсів у сфері кібер- та енергетичної безпеки.

Недержавні актори поступово трансформують традиційне розуміння миротворення – від ієрархічної до мережевої моделі, де ключову роль відіграють довіра, прозорість і взаємна підзвітність.

Глобальні зміни безпекового середовища – повномасштабна агресія РФ проти України, гібридні та кіберзагрози, тероризм, кліматичні й енергетичні кризи – продемонстрували обмеженість традиційних механізмів колективної безпеки. Існуючі міжнародні організації (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, Африканський Союз) часто виявляються невідповідними до швидких, багатовимірних конфліктів, де поєднуються військові, інформаційні, економічні й гуманітарні чинники. У зв’язку з цим питання реформування міжнародних інституцій набуває системного характеру. Йдеться не лише про оновлення процедур ухвалення рішень, а й про адаптацію місій, мандатів і ресурсних моделей до «нової архітектури безпеки» XXI століття.

ООН залишається центральним елементом глобальної системи безпеки, однак стикається з хронічною кризою легітимності та ефективності, насамперед у Раді Безпеки. Постійні члени, які володіють правом вето, блокують ухвалення рішень щодо агресій та грубих порушень міжнародного права (зокрема, у випадку російської агресії проти України).

Серед основних напрямів реформування: розширення складу Ради Безпеки за рахунок країн Глобального Півдня (Африка, Латинська Америка, Азія) для підвищення її репрезентативності; обмеження або добровільне утримання від використання вето у випадках масових порушень прав людини (наприклад Спільна декларація Франції та Мексики (про обмеження використання права вето при розгляді ситуацій, які мають ознаки злочинів проти людяності, військових злочинів і геноциду)); створення постійних механізмів превенції конфліктів.

Для підвищення довіри ООН має також посилити взаємодію з регіональними структурами. Майбутня система безпеки має бути мережевою, інклюзивною та технологічно гнучкою.

Північноатлантичний альянс є прикладом найбільш динамічної трансформації. 29 червня 2022 року глави держав і урядів країн НАТО схвалили нову Стратегічну концепцію Альянсу, в якій окреслили три ключові напрями його діяльності: стримування та оборону, запобігання кризам і управління ними, а також забезпечення безпеки шляхом міжнародної співпраці. Стратегічна концепція є одним із базових документів НАТО, що визначає цілі й цінності Альянсу, містить спільну оцінку безпекового середовища та окреслює напрями подальшого політичного й військового розвитку організації. Цей документ періодично переглядається та оновлюється на рівні глав держав і урядів. Після завершення холодної війни оновлення Стратегічної концепції, як правило, відбувалося раз на десять років. Попередню редакцію було ухвалено під час саміту НАТО в Лісабоні у 2010 році. Російська Федерація у стратегічній концепції 2022 р. розглядається як найсерйозніша загроза безпеці держав-членів Альянсу, а також миру й стабільності в євроатлантичному просторі. Вона намагається нав'язати сфери впливу та встановити безпосередній контроль, використовуючи примус, підривні методи, агресивні дії й анексію. Її наступальна військова політика, відповідна риторика та підтверджена готовність застосовувати силу

зادля досягнення політичних цілей підривають міжнародний порядок, що ґрунтується на загальновизнаних правилах [50].

НАТО дедалі більше переходить від класичної «жорсткої оборони» до орієнтованої системи мережі колективної готовності, що охоплює кібер-, інформаційний і технологічний виміри.

ЄС переживає наймасштабнішу реформу безпекової політики за останні десятиліття. У 2022 році був прийнятий «Стратегічний компас безпеки та оборони» – ключовий стратегічний документ Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони, який визначив спільне бачення загроз безпеці ЄС; цілі та пріоритети Спільної політики безпеки й оборони ЄС (CSDP); конкретні кроки з посилення оборонних спроможностей Союзу до 2030 року [26].

Із ухваленням Стратегічного компаса Європейський Союз задекларував прагнення стати сильнішим і більш спроможним забезпечувати безпеку у своєму сусідстві та за його межами. ЄС має бути здатним захищати своїх громадян і робити внесок у забезпечення міжнародного миру та безпеки, оперативно, рішуче й ефективно реагуючи на конфлікти та кризові ситуації поза власними кордонами. З цією метою Європейський Союз розвиває Спроможність швидкого розгортання (EU Rapid Deployment Capacity, EU RDC). Ця спроможність є рамковим механізмом, що дозволяє швидко розгорнути до 5 000 військовослужбовців для реагування на безпосередні загрози та кризові ситуації. Вона може адаптуватися до різних етапів і сценаріїв – від початкового входження, посилення контингенту до виконання функцій резервних сил для забезпечення безпечного виходу. Підготовка Спроможності швидкого розгортання ЄС, зокрема визначення її детальних завдань, складу та фінансових аспектів, активно тривала протягом 2022–2023 років з метою досягнення повної оперативної готовності до 2025 року [38].

Іншими напрямками адаптації є європеїзація оборонної промисловості через фонди EDF (2023–2027) та PESCO; створення Центру реагування на гібридні

загрози і системи STRATCOM для боротьби з дезінформацією; зміцнення цивільного компоненту СПБО, зокрема місій EUAM Ukraine та EUMM Georgia.

ЄС поступово вибудовує «комплексний підхід» до безпеки, що поєднує розвиткову, дипломатичну, гуманітарну та військову політики – модель, яка може стати прототипом нового типу регіональних безпекових союзів.

ОБСЄ перебуває у кризі з 2022 р. через блокування рішень Росією, однак її досвід спостережних і інших місій залишається безцінним. Майбутнє організації вбачають у реформуванні консенсусного принципу: пропонується запровадити «консенсус мінус один» для рішень щодо агресора або порушника статутних принципів. Також необхідно модернізувати Віденський документ 2011 р. Віденський документ про заходи зміцнення довіри і безпеки, який закріпив обмін інформацією про військові сили, навчання, пересування озброєнь, спостереження за військовими маневрами та спільні інспекції, заходи для зміцнення довіри між державами-учасницями [76].

Африканський Союз демонструє більш гнучку модель адаптації завдяки Африканській архітектурі миру та безпеки (APSA), утворені спільні миротворчі сили та систему раннього попередження (CEWS), які координуються з ООН. Зокрема, цей досвід децентралізації безпеки може бути використаний і в інших регіонах.

Сучасні конфлікти довели, що ефективність міжнародних організацій залежить від їхньої здатності інтегрувати цифрові технології, штучний інтелект і аналітику даних у процеси ухвалення рішень. ООН та НАТО створили мережу лабораторій і стартапів, що розробляють інновації для оборони.

Україна, у співпраці з ЄС і Світовим банком, запроваджує систему безпеки, яка поєднує супутниковий моніторинг, блокчейн і відкриті дані для контролю за післявоєнною відбудовою. Це приклад практичної адаптації міжнародних структур до цифрової доби.

Не менш важливим є перехід до нових фінансових моделей: багаторічні добровільні внески не забезпечують стабільності, тому дедалі більше організацій використовують механізми співфінансування, публічно-приватного партнерства і тематичних трастових фондів.

Досвід України після 2022 р. став каталізатором переосмислення принципів колективної безпеки. Україна довела, що ефективне партнерство між державою, міжнародними організаціями й громадянським суспільством може створити нову модель оперативного реагування. Включення України до програм ЄС PESCO, місії НАТО та плідна взаємодія з ООН у гуманітарній сфері стали прикладом практичної інтеграції реформованої системи безпеки у реальні умови війни.

Міжнародні організації мають перейти від декларативної підтримки до моделі спільної відповідальності, у якій учасники поділяють ризики та ресурси.

Реформування міжнародних організацій є невідкладною умовою збереження глобальної стабільності. Основні тенденції можна звести до трьох рівнів: Нормативно-інституційний – оновлення мандатів і процедур ухвалення рішень, обмеження вето, інтеграція регіональних акторів. Технологічно-операційний – цифровізація, кібер– та космічний вимір безпеки, взаємодія з приватним сектором. Соціально-гуманітарний – посилення ролі громадянського суспільства, прозорість, підзвітність і стійкість суспільств.

Ефективність реформ залежатиме від здатності міжнародних організацій перетворитися з бюрократичних структур на гнучкі мережеві системи глобального управління, де держави, неурядові організації, корпорації та громадяни є спільними суб'єктами безпеки.

Сучасна архітектура міжнародної безпеки зазнає безпрецедентного випробування. Після 2014 року, а особливо з 2022 року, війна Росії проти України, ескалація на Близькому Сході, у Сахелі та Тихоокеанському регіоні показали, що міжнародні організації не завжди встигають реагувати на нові типи конфліктів – кібернетичні, гібридні, терористичні, інформаційні. Це висунуло перед системою

колективної безпеки якісно нові вимоги: гнучкість, технологічність, міжорганізаційну узгодженість та активну участь недержавних акторів.

Кіберпростір і медіасередовище стали рівноправними аренами міжнародних протистоянь. Кібероперації проти енергетичних систем, атакування урядових сайтів, кампанії дезінформації та маніпуляцій у соцмережах свідчать, що конфлікт більше не обмежується територією чи зброєю. Гібридні війни поєднують дипломатичний тиск, економічні санкції, інформаційні кампанії та військові дії. Міжнародні організації змушені формувати нові доктрини реагування: ООН створює кібергрупи експертів, НАТО визнає кіберпростір п'ятим доменом оборони, а ЄС формує власну систему кіберстійкості.

Взаємодія між міжнародними структурами залишається одним з найслабших елементів системи глобального управління. ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, Африканський Союз мають різні правові мандати, рівні зобов'язань і стандарти операцій, що породжує дублювання функцій і бюрократичну фрагментацію. Водночас поступово формується новий формат партнерства: спільні рамкові документи, наприклад «Спільна декларація щодо співпраці між ЄС та НАТО» (EU–NATO Joint Declaration 2023) [40], платформи раннього попередження, інтегроване планування миротворчих місій (ІМРР). Досвід гуманітарних операцій в Україні, Сирії та Малі довів, що координація між організаціями і неурядовими структурами є ключем до оперативності та довіри.

Недержавні актори – неурядові організації, релігійні інституції, медіа, корпорації, волонтерські мережі та приватні військові компанії – набули безпрецедентного впливу на перебіг конфліктів і миротворчі процеси. Вони можуть як посилювати гуманітарну спроможність і сприяти медіації, так і дестабілізувати безпекове середовище (через інформаційні атаки, участь приватних військових компаній у бойових діях, розповсюдження зброї). Міжнародне право ще не встигає за цією динамікою. Тому сьогодні формується тенденція до інституціоналізації недержавних учасників у глобальному управлінні

– участь неурядових організацій у структурах ООН, партнерство НАТО з технологічними компаніями, роль волонтерських рухів у післявоєнному відновленні України.

Адаптація міжнародних організацій до нових викликів безпеки має відбуватися одночасно на трьох рівнях: інституційному – оновлення процедур ухвалення рішень (реформа Ради Безпеки ООН, розширення участі Глобального Півдня, перегляд принципу консенсусу в ОБСЄ); операційному – створення спільних кіберцентрів, багатодомених сил швидкого реагування (EU Rapid Deployment Capacity, NATO Response Force), інтегрованих гуманітарних штабів; технологічному – цифровізація управління, використання штучного інтелекту, відкритих даних і блокчейн–моніторингу під час місій.

Реформування також передбачає перехід до комплексної безпеки (comprehensive security), яка поєднує військові, економічні, екологічні, соціальні та інформаційні виміри.

Війна в Україні стала лакмусовим папірцем для всієї системи міжнародної безпеки. Україна довела, що ефективна взаємодія між державою, міжнародними структурами та громадянським суспільством може створити модель сучасної стійкості. Українські волонтерські мережі, IT-команди, гуманітарні коаліції («Повернись живим», «Карітас–Україна» та ін.) працюють у синергії з ООН, ЄС і НАТО. Цей досвід спонукає міжнародні організації до перегляду підходів – від так званого реактивного управління до спільного управління ризиками, коли відповідальність за безпеку розподілена між державними, міжнародними та громадськими акторами.

Висновки до розділу

Характер міжнародних конфліктів зазнав глибокої еволюції в напрямі зростання їхньої складності, багатовимірності та непередбачуваності. Поряд із класичними міждержавними війнами дедалі важливішими проявами конфліктності стають гібридні протистояння, інформаційні та кібероперації, діяльність транснаціональних терористичних мереж, конфлікти низької інтенсивності, а також багаторівневі регіональні кризи, у яких переплітаються політичні, безпекові, економічні та гуманітарні чинники. Такі конфлікти виходять за межі традиційного поля військової сили, охоплюючи цифрову інфраструктуру, енергетичну та продовольчу безпеку, інформаційний простір та технологічні сфери. Це потребує від міжнародних організацій не лише нових підходів до аналізу, а й глибокого оновлення методів реагування.

Розгляд проблем міжорганізаційної координації засвідчив, що сучасні конфлікти мають багаторівневу природу й часто виходять за рамки компетенцій окремої міжнародної структури. У сфері безпеки одночасно діють глобальні (ООН), регіональні (ЄС, НАТО, ОБСЄ, Африканський Союз) та спеціалізовані організації, які нерідко дублюють функції або застосовують несумісні підходи. Відсутність чітких механізмів взаємодії між ними призводить до затягування криз, неузгодженості цілей та розпорошення ресурсів. На практиці це проявляється в паралельних місіях, неузгоджених санкційних режимах, конкуренції за політичний вплив або розбіжностях у трактуванні мандатів. Водночас ефективне врегулювання конфліктів потребує інтегрованих, скоординованих дій, що включають політичні, військові, гуманітарні та соціально-економічні компоненти.

Недержавні актори дедалі активніше впливають на перебіг як конфліктів, так і мирних процесів. До них належать не лише збройні незаконні групи, а й приватні військові компанії, транснаціональні терористичні мережі, кримінальні

структури, глобальні медійні й інформаційні платформи, технологічні корпорації, міжнародні гуманітарні організації та навіть лідери громадської думки. Їхня діяльність часто виходить за рамки державного контролю, що створює додаткові загрози для стабільності та ускладнює роботу міжнародних механізмів безпеки. Недержавні актори здатні як провокувати конфлікти, так і відігравати позитивну роль у процесах медіації, доставки гуманітарної допомоги чи підтримки прав людини. Тому міжнародні організації повинні адаптувати свою політику до того, що конфлікти відбуваються не лише між державами, а й у полі розгалужених соціально-політичних взаємодій.

Міжнародні організації зіштовхуються з об'єктивною потребою реформування. Чинні моделі управління безпекою були створені у ХХ столітті – за інших технологічних можливостей, іншої структури міжнародної системи й іншого типу конфліктів. Сучасна реальність вимагає оновлення інституційної архітектури, посилення гнучкості та оперативності реагування, удосконалення механізмів санкційної політики, впровадження інструментів цифрової безпеки та покращення співпраці між державними та недержавними суб'єктами.

Одним із ключових напрямів реформування є підвищення прозорості ухвалення рішень, зміцнення легітимності структур колективної безпеки та усунення політичних блокувань, що заважають узгодженій міжнародній відповіді на кризи. Прикладом є проблема права вето в Раді Безпеки ООН, яке часто паралізує ефективні дії в найгостріших конфліктах. У свою чергу регіональні організації стикаються з проблемами недостатнього фінансування, обмежених повноважень або політичної роз'єднаності, що також знижує їхню спроможність діяти.

Майбутнє міжнародних організацій залежить від їхньої здатності адаптуватися до нових типів загроз – кібернетичних атак, маніпуляцій у інформаційному просторі, використання штучного інтелекту у воєнних цілях, контролю над критичною інфраструктурою та нових форм транснаціональної

злочинності. Це означає необхідність розробки стратегій цифрового захисту, координації у сфері технологічної безпеки, посилення аналітичних центрів та розвиток експертної співпраці.

Міжнародні організації залишаються ключовими акторами глобальної системи безпеки, але їхня діяльність потребує фундаментального оновлення. Трансформація характеру конфліктів, зростання ролі недержавних акторів та проблеми міжорганізаційної координації роблять реформування цих структур не просто бажаним, а критично необхідним. Лише адаптація до нових викликів дасть змогу міжнародним організаціям зберегти ефективність, відповідати потребам сучасного світу та забезпечувати стабільність у глобальному масштабі.

Головний виклик для міжнародних організацій полягає не лише в зовнішніх загрозах, а й у внутрішній інституційній інерції. Майбутнє системи глобальної безпеки визначатиметься трьома принципами: гнучкість – здатність швидко змінюватися під впливом нових типів конфліктів і технологій; інклюзивність – визнання ролі недержавних акторів, громадянського суспільства та регіональних партнерів; підзвітність і довіра – прозорість прийняття рішень, відповідальність за наслідки та гуманітарний вимір дій.

Тільки поєднання цих засад дозволить перетворити міжнародні організації з бюрократичних структур минулого на динамічну мережу взаємопов'язаних інституцій, спроможних забезпечити справедливий і стійкий мир у XXI столітті.

ВИСНОВКИ

Міжнародні конфлікти залишаються однією з найскладніших і найчутливіших проблем сучасної системи міжнародних відносин. Їхня багатовимірна природа, взаємозалежність військових, політичних, економічних, гуманітарних та інформаційних чинників зумовлюють необхідність постійного переосмислення ролі міжнародних організацій у підтриманні миру й безпеки. Проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати теоретичні засади, історичну еволюцію, практичний досвід і сучасні виклики діяльності міжнародних організацій у сфері врегулювання конфліктів, а також сформулювати низку узагальнюючих висновків.

У першому розділі доведено, що феномен міжнародного конфлікту є невід'ємною складовою розвитку системи міжнародних відносин. Конфлікт у науковому розумінні – це не лише збройне протистояння, а й процес боротьби інтересів між державами чи іншими суб'єктами, який може мати політичну, економічну, етноконфесійну, екологічну, інформаційну або гібридну природу.

Типологізація конфліктів показує, що сучасні збройні протистояння рідко мають класичну форму війни; вони радше характеризуються асиметричністю, розмитістю лінії фронту та участю недержавних акторів.

У роботі визначено, що аналіз міжнародних конфліктів спирається на три провідні теоретичні підходи – реалізм, лібералізм і конструктивізм. Реалістичний підхід пояснює конфлікт як закономірний прояв боротьби держав за владу й безпеку. Лібералізм акцентує увагу на ролі інститутів, норм і взаємозалежностей, що здатні обмежити силу як інструмент політики. Конструктивізм підкреслює важливість ідентичностей, цінностей, культурних і дискурсивних факторів, які формують поведінку акторів. Застосування цих підходів у комплексі дало змогу глибше зрозуміти механізми впливу міжнародних організацій на конфліктні процеси.

Міжнародні організації розглядаються як ключові інститути колективної безпеки – вони виконують функції запобігання, управління та врегулювання конфліктів, виступають майданчиком для переговорів, координації зусиль і легітимації рішень світової спільноти. Механізми діяльності міжнародних організацій включають миротворчі місії, посередництво, санкції, гуманітарні програми, спостережні місії, діяльність спеціалізованих агентств, моніторингові звіти, а також ініціативи з відновлення після конфліктів.

У другому розділі проаналізовано еволюцію, структуру й мандат Організації Об'єднаних Націй, яка залишається основною інституцією глобальної безпеки. Доведено, що, попри структурні обмеження, ООН забезпечує унікальне правове поле для підтримання миру та міжнародного правопорядку. Миротворчі операції Організації – від класичних спостережних місій до комплексних багатокомпонентних операцій – продемонстрували як сильні сторони, так і слабкі місця системи колективних дій.

Дослідження показало, що ефективність місій ООН залежить від чіткості мандату, узгодженості позицій держав-членів і рівня ресурсного забезпечення. Позитивними прикладами є місії в Намібії, Камбоджі, Ліберії, Сьєрра-Леоне, де вдалося стабілізувати ситуацію та забезпечити проведення виборів. Водночас досвід Руандії, Боснії, Сирії та сучасної України засвідчив необхідність реформування Ради Безпеки, обмеження зловживання правом вето, підвищення оперативності рішень і посилення співпраці з регіональними структурами.

Особливу роль у забезпеченні миру відіграють спеціалізовані агентства ООН (ПРООН, УВКБ, ВООЗ, ЮНІСЕФ тощо), які реалізують програми гуманітарної допомоги, розвитку інституцій і постконфліктного відновлення. Вони формують «м'яку силу» Організації та зміцнюють легітимність ООН серед населення країн, що переживають конфлікти.

У третьому розділі доведено, що в умовах регіоналізації міжнародних відносин регіональні організації дедалі активніше беруть на себе функції

запобігання та врегулювання конфліктів. Європейський Союз, НАТО, Африканський Союз, ОБСЄ, АСЕАН та інші структури формують багаторівневу мережу безпеки, у межах якої кожна організація має власні інструменти, але водночас доповнює інші.

Європейський Союз поступово трансформується з економічного об'єднання в геополітичного актора, що здатен проводити спільну політику безпеки та оборони. Цивільні й військові місії ЄС (у Боснії, Косово, Грузії, Малі, Україні) підтверджують прагнення Союзу зміцнювати стабільність у сусідніх регіонах. НАТО, у свою чергу, залишається головною колективною оборонною структурою, що адаптується до нових загроз: гібридних, кібернетичних, енергетичних. Африканський Союз виробив власну архітектуру миру та безпеки, розвиваючи механізми раннього попередження й миротворчих сил, тоді як ОБСЄ підтримує діалог, спостереження та посередництво в Європі й Центральній Азії.

Дослідження показало, що ефективність регіональних структур зростає тоді, коли вони взаємодіють із ООН на принципах субсидіарності та взаємного доповнення, а не дублювання повноважень.

У четвертому розділі акцент зроблено на тому, що міжнародні організації функціонують у середовищі нових типів конфліктів – кібернетичних, гібридних, терористичних – де традиційні механізми безпеки не завжди ефективні. Ці виклики вимагають комплексного підходу, що поєднує військові, технологічні, інформаційні, економічні та гуманітарні засоби реагування.

Проблеми координації дій між організаціями залишаються суттєвими: дублювання повноважень, різні правові режими, політична конкуренція, нестача обміну інформацією. Подолання цих недоліків потребує створення інтегрованих механізмів планування, спільних стандартів реагування, уніфікації логістики та розвідданих.

Значну увагу приділено впливу недержавних акторів – неурядових організацій, приватних військових компаній, медіа, корпорацій, волонтерських

рухів. Вони відіграють як конструктивну роль (миротворчість, гуманітарна допомога, посередництво, відбудова), так і деструктивну (інформаційні війни, фінансування екстремізму). Це вимагає чіткого міжнародного регулювання їх статусу та розширення партнерства між державними й громадськими структурами.

Реформування міжнародних організацій передбачає одночасно інституційні, технологічні й соціальні зміни. Потрібне оновлення Ради Безпеки ООН, посилення спроможностей НАТО та ЄС, цифровізація управлінських процесів, розширення участі громадянського суспільства. Ключовим стає принцип всеохоплюючої безпеки, що інтегрує військові, економічні, інформаційні та гуманітарні виміри.

Україна, перебуваючи в епіцентрі сучасних конфліктів, стала випробувальним майданчиком для нових форматів міжнародної взаємодії. Її досвід довів, що тісна співпраця держави, міжнародних інституцій і громадянського суспільства може стати ефективною моделлю реагування на агресію, гібридні загрози й гуманітарні кризи. Спільні місії ЄС (EUAM Ukraine), координація з ООН, гуманітарні програми ПРООН і ЮНІСЕФ, партнерство з НАТО в межах пакета допомоги свідчать, що Україна не лише споживає міжнародну допомогу, а й активно формує нову практику безпеки, яка згодом може бути інституціоналізована у глобальних механізмах.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання їх у діяльності державних органів, аналітичних центрів, закладів освіти та громадських організацій. Висновки дослідження можуть бути застосовані під час розроблення зовнішньополітичних стратегій, програм співпраці України з міжнародними партнерами, а також у навчальних курсах із міжнародних відносин і безпеки.

Міжнародні організації залишаються центральними суб'єктами глобальної безпеки, однак для збереження своєї значущості вони повинні еволюціонувати. Сучасні конфлікти потребують не реактивних, а випереджувальних рішень, не

лише військових, а й політико-гуманітарних механізмів, не лише державних, а й суспільних ініціатив.

Майбутня система міжнародної безпеки має базуватися на таких засадах: гнучкість і адаптивність – здатність інституцій оперативно реагувати на зміну характеру загроз; інклюзивність – залучення недержавних акторів і локальних громад до процесів прийняття рішень; прозорість і підзвітність – формування довіри між організаціями, державами та громадянами; технологічна інноваційність – використання цифрових інструментів, кіберзахисту, аналітики даних у сфері безпеки; спільна відповідальність – розподіл ролей між державами, міжнародними структурами та громадянським суспільством.

Таким чином, міжнародні організації мають перейти від бюрократичної до мережевої моделі управління, у якій безпека розглядається як колективне благо, що вимагає взаємної довіри, спільних ресурсів і координації дій. Український досвід боротьби за свободу та демократичний розвиток уже сьогодні стимулює трансформацію світового порядку та визначає нові орієнтири для оновленої архітектури міжнародної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацька О. Роль недержавних акторів у сучасному політичному насильстві. European Political and Law Discourse. 2018. Vol. 5, Issue 1. URL: <https://eppl13.cz/wp-content/uploads/2018/2018-5-1/25.pdf> (дата звернення: 15.03. 2025)
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.02. 2025)
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 15.09. 2025)
4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 10.01. 2025)
5. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 05.06. 2025)
6. Йохан Вінсент Галтунг (1930-2024): Велика і суперечлива особистість. URL: <https://www.peace-ed-campaign.org/uk/johan-vincent-galtung-1930-2024-a-great-and-controversial-personality/> (дата звернення: 15.12. 2024)
7. Капітоненко М. Г. Міжнародні конфлікти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2009. 351 с.
8. Консультативна місія Європейського Союзу (КМЄС) в Україні. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/> (дата звернення: 12.03. 2025)

9. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навч. посіб. Київ : Ін Юре, 2001. 448 с.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kopiika_Valerii/Yevropeiskyi_Soiuz_zasnuvannia_i_etapy_stanovlennia.pdf (дата звернення: 21.03. 2025)
10. Міністерство закордонних справ України. Взаємовідносини України з НАТО. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/nato> (дата звернення: 15.06. 2025)
11. Міністерство оборони України. Участь українських військовослужбовців у миротворчих операціях ООН. URL: <https://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 25.04. 2025)
12. НАТО та Міноборони України поглиблюють співпрацю в галузі інновацій. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nato-ta-minoborony-ukrainy-pohlybliuiut-spivpratsiu-v-haluzi-innovatsii> (дата звернення: 09.03. 2025)
13. Організація Договору про колективну безпеку. URL: <https://jcscto.org/security/forces-and-means/> (дата звернення: 12.05. 2025)
14. Перепелиця Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. Київ: Фоліант, 2003. 431 с.
15. Петровська К. В., Тургенєва А. О., Мельничук А. Б. Роль волонтерських ініціатив та громадських організацій у післявоєнному відновленні України. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/597/16091/33943-1> (дата звернення: 25.03. 2025)
16. Результати Вільнюського саміту НАТО 11–12 липня 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-vilnyuskoho-samitu-nato-11-12-lypnya-2023-roku> (дата звернення: 17.02. 2025)
17. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : офіц. укр. переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_010 (дата звернення: 10.03. 2025)

18. Стратегічний компас з безпеки та оборони 2022 року.
URL: <https://aprei.com.ua/podcast/podcast-4-strategichnyj-kompas-z-bezpeky-ta-oborony-2022-roku/> (дата звернення: 09.03. 2025)
19. Указ Президента України № 447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> (дата звернення: 11.03. 2025)
20. Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є точки дотику? Превентивна дипломатія, миротворчість, підтримка миру та миробудівництво у врегулюванні «українського конфлікту» Київ 2016.
URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_mirotvorchist_a5.pdf (дата звернення: 12.09. 2025)
21. Щорічник СІПРІ 2010 : озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. Українське видання. Київ, 2010.
URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB10UKR.pdf> (дата звернення: 12.03. 2025)
22. African Union. URL: <https://au.int/> (дата звернення: 01.04. 2025)
23. African Union. Constitutive Act of the African Union.
URL: https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf (дата звернення: 01.03. 2025)
24. African Union – United Nations Hybrid Operation in Darfur.
URL: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unamid> (дата звернення: 11.09. 2025)
25. AMISOM. URL: <https://amisom-au.org/amisom-background/> (дата звернення: 17.03. 2025)
26. A Strategic Compass For Security And Defence.
URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en (дата звернення: 11.05. 2025)

27. ATMIS. URL: <https://atmis-au.org/> (дата звернення: 11.06. 2025)
28. Bailey S. D., Daws S. The Procedure of the UN Security Council. Oxford : Clarendon Press, 1998. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191508431_A23533227/preview-9780191508431_A23533227.pdf (дата звернення: 15.03. 2025)
29. Brahimi Report. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/brahimi-report-0> (дата звернення: 12.03. 2025)
30. Charter of the United Nations. URL: <https://www.icj-cij.org/charter-of-the-united-nations> (дата звернення: 11.07. 2025)
31. Constitutive Act of the African Union. URL: https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf (дата звернення: 11.05. 2025)
32. Crisis and Emergency Response. URL: https://www.un.org/en/global-issues/crisis-and-emergency-response?gad_source=1&gad_campaignid=20126487822&gbraid=0AAAAAD9kiAdrKLrL456cfxxYUIhFw_nDi&gclid=Cj0KCQiA9OnJBhD-ARIsAPV51xOJSa07f89e_y3VKseTluaM53SgJL8hvuA3R-D6EEeTEatFvtETq30aAjN_EALw_wcB (дата звернення: 12.03. 2025)
33. Doyle M. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs // Philosophy and Public Affairs. 1983. Vol. 12, No. 3. P. 205–235. URL: <https://www.jstor.org/stable/2265298> (дата звернення: 1.03. 2025)
34. EU Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine). URL: <https://www.euam-ukraine.eu> (дата звернення: 09.05. 2025)
35. EULEX Kosovo. Official Website. URL: <https://www.eulex-kosovo.eu>. (дата звернення: 14.04. 2025)
36. EUPOL COPPS. Official Mission Website. URL: <https://www.eupolcopps.eu> (дата звернення: 08.03. 2025)

37. European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM).
URL: <https://www.eumm.eu> (дата звернення: 11.06. 2025)
38. European Union Rapid Deployment Capacity.
URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/2023-10-EU-Rapid-Deployment-Capacity_EN.pdf (дата звернення: 16.03. 2025)
39. Fortna V. Does Peacekeeping Keep Peace? *International Studies Quarterly*. 2008. Vol. 52, No. 2. URL: <https://www.columbia.edu/~vpf4/pkISQ%20offprint.PDF> (дата звернення: 11.07. 2025)
40. Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/01/10/joint-declaration-on-eu-nato-cooperation> (дата звернення: 14.03. 2025)
41. Keohane R. O., Nye J. S. *Power and Interdependence*. 4th ed. Boston : Longman, 2012. 384 p. URL: [http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20\[Ch%201-3\].pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf) (дата звернення: 14.07. 2025)
42. La France appelle ceux qui ne l'ont pas encore fait à rejoindre l'initiative franco-mexicaine. URL: <https://onu.delegfrance.org/la-france-appelle-ceux-qui-ne-l-ont-pas-encore-fait-a-rejoindre-l-initiative> (дата звернення: 13.09. 2025)
43. Mearsheimer J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York : W. W. Norton & Company, 2014. 576 p.
URL: <https://bxscience.edu/ourpages/auto/2015/12/17/46553148/Mearsheimer%20-%20Tragedy%20of%20Great%20Power%20Politics.pdf> (дата звернення: 14.05. 2025)
44. MONUSCO: United Nations Organization Stabilization Mission in the DR Congo. URL: <https://monusco.unmissions.org> (дата звернення: 12.02. 2025)

45. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York : McGraw-Hill, 2006. 752 p.
URL: [http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20\(selected%20chapters\).pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf) (дата звернення: 11.03. 2025)
46. NATO. URL: <https://www.nato.int/en> (дата звернення: 14.05. 2025)
47. NATO and the European Union: Strategic Partnership in Practice. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-nato-strategic-partnership_en (дата звернення: 11.03. 2025)
48. NATO. Countering hybrid threats. 07.05.2024. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats> (дата звернення: 03.03. 2025)
49. NATO. The Alliance's Strategic Concept, Washington Summit, April 1999. Brussels : NATO, 1999.
50. NATO. Strategic Concept 2022. Madrid, 2022. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept> (дата звернення: 12.03. 2025)
51. NATO Defence Planning Process. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-defence-planning-process> (дата звернення: 04.03. 2025)
52. OSCE. URL: <https://www.osce.org/> (дата звернення: 14.03. 2025)
53. Permanent Structured Cooperation (PESCO). URL: <https://www.pesco.europa.eu/> (дата звернення: 19.06. 2025)
54. Resolution adopted by the General Assembly on 26 April 2022 [without reference to a Main Committee (A/76/L.52 and A/76/L.52/Add.1)]
<https://docs.un.org/en/a/res/76/262> (дата звернення: 11.03. 2025)

55. Sarkees M. R. Typology of War / Inter-State Wars Codebook. – Correlates of War Project, 2010. 27 p. URL: <https://correlatesofwar.org/wp-content/uploads/COW-Website-Typology-of-war.pdf> (дата звернення: 04.03. 2025)
56. Security Council Report. In Hindsight: The Veto in the Security Council 2011. 2023. URL: <https://www.securitycouncilreport.org> (дата звернення: 12.06. 2025)
57. SIPRI Yearbook 2023: Armaments, Disarmament and International Security. Stockholm : Stockholm International Peace Research Institute, 2023. 912 p. (дата звернення: 04.03. 2025)
58. Tallin Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations / ed. by Michael N. Schmitt. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. URL: <https://www.onlinelibrary.iihl.org/wp-content/uploads/2021/05/2017-Tallinn-Manual-2.0.pdf> (дата звернення: 04.03. 2025)
59. The African Peace Facility (APF) and the Pan-African Programme (PANAF). URL: https://www.eeas.europa.eu/node/54650_en (дата звернення: 04.07. 2025)
60. The Alliance's New Strategic Concept (1991) agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1991/11/08/the-alliances-new-strategic-concept-1991> (дата звернення: 14.01. 2025)
61. The Covenant of the League of Nations. URL: <https://www.ungeneva.org/en/about/league-of-nations/covenant> (дата звернення: 14.03. 2025)
62. The Organization of American States. URL: <https://www.oas.org/en/> (дата звернення: 14.06. 2025)
63. Treaty on European Union (Maastricht Treaty). Official Journal C 191, 29.07.1992. URL: <https://www.cvce.eu/content/publication/2002/4/9/2c2f2b85->

- 14bb-4488-9ded-13f3cd04de05/publishable_en.pdf (дата звернення: 01.06. 2025)
64. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union. Official Journal C 340, 10.11.1997. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1997:340:SOM:en:HTML> (дата звернення: 14.04. 2025)
65. Treaty of Lisbon. Official Journal C 306, 17.12.2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML> (дата звернення: 14.05. 2025)
66. Ukraine: Summary of the Humanitarian Needs and Response Plan and the Regional Refugee Response Plan (January 2024) URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-summary-humanitarian-needs-and-response-plan-and-regional-refugee-response-plan-january-2024> (дата звернення: 14.12. 2024)
67. Uppsala Conflict Data Program (UCDP). Definitions: State-based, Non-state and One-sided Violence. Uppsala : Uppsala University, Department of Peace and Conflict Research, 2024. 17 p. (дата звернення: 04.04. 2025)
68. UNAMID, DARFUR. URL: <https://www.un.org/ru/node/36516> (дата звернення: 09.04. 2025)
69. United Nations Charter, Chapter V: The Security Council. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-5> (дата звернення: 19.04. 2025)
70. United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/en/un-global-counter-terrorism-strategy> (дата звернення: 19.04. 2025)
71. United Nations General Assembly. Financial Report and Audited Financial Statements for the Peacekeeping Operations, A/78/5, 2023.

- URL: file:///C:/Users/DELL/Downloads/A_78_5_(Vol._II)-EN.pdf (дата звернення: 24.04. 2025)
72. United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines (Capstone Doctrine). New York : DPKO/DFS, 2008. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf (дата звернення: 17.04. 2025)
73. United Nations Peacekeeping Statistics. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/data> (дата звернення: 14.08. 2025)
74. United Nations Security Council Resolution 2033 (2012). Cooperation between the UN and the AU. S/RES/2033(2012). URL: [https://docs.un.org/en/S/RES/2033\(2012\)](https://docs.un.org/en/S/RES/2033(2012)) (дата звернення: 11.08. 2025)
75. United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO). URL: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/untso> (дата звернення: 19.04. 2025)
76. Vienna Document on Confidence- and Security-Building Measures. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/4/86597.pdf> (дата звернення: 13.04. 2025)
77. Waltz K. N. Theory of International Politics. Reading (MA) : Addison-Wesley, 1979. 251 p. URL: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf (дата звернення: 14.03. 2025)
78. Wallensteen P. Understanding Conflict Resolution. 4th ed. London : SAGE, 2015. 392 p. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781526462947_A34677683/preview-9781526462947_A34677683.pdf (дата звернення: 14.04. 2025)
79. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 429 p. URL: <https://www.guillaumenicaise.com/wp->

<content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf> (дата звернення: 14.07. 2025)

80. Wales Summit Declaration. NATO, 4–5 September 2014.
URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede240914walessummit_/sede240914walessummit_en.pdf (дата звернення: 14.09. 2025)